

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Petre DUȚU

**Amenințări asimetrice sau amenințări hibride:
delimitări conceptuale pentru fundamentarea
securității și apărării naționale**

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUȚU, PETRE

**Amenințări asimetrice sau amenințări hibride : delimitări
conceptuale pentru fundamentarea securității și apărării naționale /**
dr. Petre Duțu. - București : Editura Universității Naționale de Apărare
"Carol I", 2013
ISBN 978-606-660-045-3

355.4

**© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”**

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului*

ISBN 978-606-660-045-3

Cuprins

Introducere	6
Capitolul 1. Securitatea națională. Delimitări conceptuale	8
1.1. Conceptul de securitate națională.....	8
1.2. Securitatea națională – obiectiv major al statului.....	12
1.3. Apărarea națională – activitate complexă și multidimensională.....	18
Capitolul 2. Amenințările asimetrice în relație cu securitatea și apărarea națională	24
2.1. Amenințările asimetrice: definiție, categorii, caracteristici, dimensiuni, forme de manifestare	24
2.2. Influența amenințărilor asimetrice asupra securității și apărării naționale.....	43
Capitolul 3. Amenințările hibride în relație cu securitatea și apărarea națională	46
3.1. Conceptul de amenințare hibridă.....	46
3.2. Impactul amenințărilor hibride asupra securității și apărării naționale.....	51
Concluzii	54
Bibliografie	57

ASYMMETRIC OR HYBRID THREATS: CONCEPTUAL LANDMARKS FOR THE FOUNDATION OF NATIONAL SECURITY AND DEFENCE

Introduction • National security. Conceptual landmarks •
The concept of national security • National security – major objective of the state • National defence – complex and multidimensional activity • **Asymmetric threats in relation with national security and defence** • Asymmetric threats: definition, categories, characteristics, dimensions, forms of manifestation • The influence of asymmetric threats on national security and defence • **Hybrid threats in relation with national security and defence** • The concept of hybrid threat • The impact of hybrid threats on national security and defence • **Conclusions • Bibliography**

Abstract

National security and defence represent the sine qua non condition for the normal functioning of a country. This is why states adopt coherent measures to prevent dangers, risks and threats to national security and defence.

At present, security threats have diversified, manifesting by complex, multidimensional and interdependent forms. Among these are asymmetric and hybrid threats which, by their characteristics, produce effects with a significant impact on national security and defence.

Asymmetric threats are usually used by non-state actors such as terrorist groups, guerrilla, insurgency and organised crime. These threats are put in practice both by conventional and unconventional military means and by non-military symmetric and asymmetric methods.

Asymmetric threats are used especially by non-states actors, but state actors do not hesitate to use them if needed. These threats frequently form by coupling some asymmetric with symmetric, conventional threats, but also by appealing to unconventional military and non-military actions.

Both asymmetric and hybrid threats cause prejudices to the country where they happen, both by taking human lives and by creating major material losses. Also, the psychological impact of the effects of materialisation of asymmetric and hybrid threats is direct and significant.

Each state has the duty towards its citizens to permanently consolidate its national security and defence in order to efficiently counter the effects of asymmetric and hybrid threats.

INTRODUCERE

Securitatea și apărarea națională reprezintă elementele fundamentale pe care se întemeiază starea de normalitate în funcționarea unei societăți. Astfel, cetățenii unei țări dispun de condițiile necesare și, pe cât posibil, suficiente pentru a-și desfășura viața și activitatea fără teama unor pericole, riscuri, și mai ales amenințări de securitate iminente.

Într-un fel și într-o bună măsură, securitatea și apărarea națională se pot aprecia ca fiind bunuri publice, de care trebuie să beneficieze nestingherit toți cetățenii unui stat. De aceea, fiecare stat trebuie să se preocupe constant ca acestea să fie capabile să asigure condițiile normale desfășurării vieții și activității cetățenilor săi.

În prezent, securitatea și apărarea națională se confruntă continuu cu presiunea exercitată asupra lor de riscurile și amenințările generate și/sau alimentate de globalizare, fenomenele demografice mondiale și naționale, schimbările climatice, conflictualitatea datorată competiției actorilor statali și non statali pentru resurse naturale. Riscurile și amenințările cărora trebuie să le facă față zi de zi securitatea și apărarea națională sunt de o mare diversitate ca natură, forme de manifestare, dimensiuni și caracteristici. Astfel, se poate vorbi de riscuri și amenințări generale în materie de securitate și apărare, cunoscute și împotriva cărora se pot lua măsuri eficiente de prevenire și/sau limitare a efectelor nedorite. Pe lângă acestea, există și se afirmă cu putere amenințări numite asimetrice și hibride.

Amenințările asimetrice sunt folosite cu precădere de către actori non statali, cum ar fi grupări teroriste, gherila, insurgența, sau organizații ce țin de crima organizată transnațională. Aceste amenințări se pun în practică prin metode și proceduri convenționale, dar mai ales neconvenționale. Atingerea obiectivelor propuse de actorii ce le folosesc este prioritară și de aceea nu renunță la nicio formă de acțiune asimetrică care i-ar avantaja tactic, operativ sau strategic. De regulă, prin aceste amenințări se urmărește valorificarea vulnerabilităților adversarului și evitarea contactului direct cu un inamic socotit mai puternic pe toate planurile.

Eficacitatea amenințărilor asimetrice crește dacă populația îi sprijină pe cei care atacă forțele de securitate și militare naționale sau forțele unei coaliții militare internaționale aflată sub mandat ONU.

Amenințările hibride se formează și apar rapid fructificând posibilitățile convenționale și asimetrice într-un melanj potrivit cu vulnerabilitățile adversarului și obiectivele urmărite. În același timp, acest tip de amenințări ține seama de slăbiciunile și vulnerabilitățile percepute ale adversarului. De asemenea, amenințările hibride vizează să lovească adversarul folosind atât acțiunile convenționale, cât și neconvenționale, mijloacele asimetrice, cât și pe cele simetrice.

Acest tip de amenințări sunt puse în practică atât de actori statali, cât și non statali. Diferența față de amenințările asimetrice constă în faptul că amenințările hibride includ acțiuni asimetrice, pe de o parte, și combinarea eforturilor a diferiți actori, de regulă, non statali pentru atingerea obiectivelor propuse, pe de altă parte. În plus, actorii non statali care folosesc amenințările hibride apelează la metode de acțiune neconvenționale ce, de obicei, nu le sunt specifice. Astfel, unele grupări teroriste se pot implica în crima organizată pentru a-și procura resursele financiare necesare acțiunilor lor specifice. Pe de altă parte, organizații ce țin de crima organizată nu ezită să folosească tehnici teroriste pentru atingerea scopurilor lor specifice.

Periculozitatea acestor tipuri de amenințări este una foarte ridicată datorită tacticilor, acțiunilor și mijloacelor diferite și diverse folosite pentru atingerea obiectivelor lor.

Prin urmare, statele lumii trebuie să se pregătească continuu pentru a fi în măsură să răspundă eficace ambelor tipuri de amenințări și permanent, prin asigurarea resurselor necesare și concertarea eforturilor tuturor instituțiilor cu competențe în materie de securitate și apărare națională. Aceasta cu atât mai mult cu cât securitatea și apărarea națională sunt interdependente¹.

Prezentul studiu urmărește să ofere celor în drept informațiile necesare despre aceste amenințări și să sugereze unele măsuri de contracarare oportună și eficace a lor.

¹ ***, *Strategia națională de apărare*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>, p. 15.

Capitolul 1

SECURITATE NAȚIONALĂ. DELIMITĂRI CONCEPTUALE

1.1. Conceptul de securitate națională

Definirea termenului de securitate este o acțiune ce comportă numeroase riscuri². Dificultatea se explică mai întâi prin faptul că acest concept dispune de o foarte mare plasticitate semantică și poate să se aplice tuturor domeniilor vieții sociale³. Apoi, ea este legată de constatarea că noțiunea este întotdeauna susceptibilă de a avea conotații ideologice⁴. În fine, obiectivarea sa se dovedește adesea dificil de realizat: confuzia poate astfel să fie rapidă între insecuritate și sentimentul de insecuritate. Identificarea adevăratelor riscuri și amenințări este indispensabilă pentru a evita ca indivizii și comunitățile să fie ghidate prin temeri ce nu sunt realmente fondate. Deci, trebuie luat în calcul caracterul ambivalent al termenului, care explică discuțiile privind natura sa, și mai ales operaționalitatea sa⁵.

În același timp, securitatea poate să se definească pe o bază obiectivă sau subiectivă⁶. Dintr-un punct de vedere subiectiv, securitatea traduce o redusă probabilitate de daune asupra valorilor proprii, în timp ce într-un sens obiectiv, termenul desemnează absența fricii ca aceste valori să fie atacate. Pentru a înțelege mai bine această definiție, este important de știut că valorile proprii sunt valori

² T.BALZACQ, «Qu'est-ce que la sécurité nationale ?», *Revue internationale et stratégique*, n° 52, hiver 2003-2004, pp. 33-50.

³ A. BELLACE, E. DELBECQUE, « Les logiques de sécurité nationale ou les différents moyens de la puissance », în ARPAGIAN N., DELBECQUE E., *dirs., Pour une stratégie globale de sécurité nationale*, Paris, Dalloz, 2008, pp. 240-241.

⁴ LASCOUMES P., PONCELA P., LENOËL P., *Au nom de l'ordre. Une histoire politique du Code pénal*, Paris, Hachette, 1989.

⁵ A. BALDWIN D., "The Concept of Security", *Review of International Studies*, vol. 23, n° 1, 1997, pp. 5-26.

⁶ David A. BALDWIN, „The concept of security”, *Review of International Studies*, 23 (1), pp. 13-14.

care au fost socialmente construite și reificate⁷. Aceasta poate fi, de exemplu, viața, proprietatea, suveranitatea națională, identitatea națională, echilibrul de mediu. Pe scurt, referirea la securitate nu este un dat în sine, ea este produsul unui proces care îl desemnează astfel. Aceasta reprezintă ceea ce în Relațiile internaționale, Școala de la Copenhaga a numit proces de securizare⁸. Aceasta din urmă desemnează, conceptualizează ceea ce trebuie securizat. Referirea la natura securității poate servi la clasificarea cercetării de securitate în diferite sectoare, precum cel de mediu, militar, societal – sau în diferite niveluri de analiză – internațional, regional, național, local, individual.

Termenul securitate națională nu evidențiază o tehnică particulară, ci un obiectiv global care arată caracterul său generalizat și maleabil.

Definirea conceptului de „securitate națională” pare a fi o activitate destul de dificilă. Susținerea unei asemenea afirmații se bazează pe o serie de argumente. Mai întâi, este vorba de *complexitatea* pe care o reflectă acest termen.

Acest atribut al complexității rezidă într-o serie de aspecte: structura actuală pluridimensională a securității naționale, multitudinea de provocări cărora securitatea națională trebuie să le răspundă și implicarea în realizarea securității naționale

Dacă inițial securitatea națională avea o singură componentă, și anume cea militară, astăzi, acest concept presupune o structură pluridimensională. Printre acestea, cele mai frecvent enumerate de către diferiți autori, se află și următoarele: economică, politică, socială, energetică, umană, militară, diplomatică, culturală, de mediu. Astăzi, *în centrul securității naționale stă cetățeanul* căruia statul, prin instituțiile abilitate trebuie să-i asigure și să-i garanteze siguranța vieții și a activității.

În privința *multitudinii de provocări* cărora securitatea națională trebuie să le răspundă adecvat, este vorba, în principal, de provocări *externe* de securitate (globalizarea, comerțul internațional,

migrația internațională, criminalitatea transfrontalieră, terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă) și de provocări *interne* de securitate (economice, demografice, climatice, politice, energetice, culturale).

Referitor la *implicarea în realizarea securității naționale*, pe lângă instituțiile abilitate ale statului, a sectorului privat și a societății civile. Sectorul privat se implică activ în probleme de muncă, sociale și economice prin asigurarea locurilor de muncă cetățenilor care astfel scapă, în bună măsură, de grija zilei de mâine. Societatea civilă, prin organizațiile sale cu vocație securitară atrage cetățenii la „construcția” securității naționale, implicându-i activ și responsabil.

Apoi, este vorba de *evoluția dinamică a conținutului și naturii securității naționale*. Astăzi, securitatea națională are un *conținut pluridimensional* și o *natură diversă* (socială, economică, politică, militară, culturală, diplomatică, energetică).

În fine, este vorba de *interacțiunea și interdependența dintre securitatea națională și securitatea regională/internațională*. În contextul globalizării și al integrării regionale, securitatea națională nu poate să existe și să se afirme independent de ceea ce se întâmplă în afara frontierelor unui stat. De aceea, securitatea națională, într-o bună măsură, poate fi reprezentată ca o componentă a securității regionale, și prin intermediul acesteia ca element al securității internaționale. Tradițional, în relațiile internaționale, conceptul de securitate semnifică protecția unui stat, și deci a populației sale, împotriva unei amenințări, în mod normal militare. A vorbi de securitate presupune să se răspundă la cel puțin 6 întrebări, și anume:

- cine sau ce trebuie securizat;
- care este natura amenințării;
- cine trebuie să asigure securitatea;
- cum se asigură securitatea;
- dacă există o concepție fundamentală pozitivă sau negativă asupra securității;
- în ce măsură se poate face distincția între securitatea internă și securitatea internațională⁹.

⁷ Thierry BALZACQ, "Qu'est ce que la sécurité nationale ?", *La revue internationale et stratégique*, n°52, Hiver 2003-2004, pp. 43-44.

⁸ Barry BUZAN, Ole WÆVER, Jaap De WILDE, *Securitatea, un nou cadru de analiză*, Cluj-Napoca, Editura CA Publishing, pp. 41-73.

⁹ Alex MACLEOD, Isabelle MASSON, David MORIN, *Identité nationale, sécurité et la théorie des relations internationales*, <http://id.erudit.org/id.erudit/008445ar>, pp. 10-11.

Securitatea națională se poate defini atât în *sens larg*, cât și în *sens restrâns*.

În *sens larg*, securitatea națională desemnează ansamblul coerent format din concepția, organizarea și desfășurarea acțiunilor și activităților destinate să asigure și să garanteze siguranța cetățenilor unui stat, a întregii societăți prin răspunsuri adecvate la provocările interne și externe de securitate. Statul este în același timp o structură organizațională complexă, o colectivitate și un instrument politic. În acest sens, statul este mai întâi un instrument de promovare a securității înainte de a fi un subiect. El este entitatea care asigură medierea între interesul național, definit de o manieră unitară, și interesele comunității în cadrul său. Prin urmare, interesul național poate să se regăsească – și adesea se regăsește – în competiție cu nevoile membrilor unei entități statale.

În *sens restrâns*, securitatea națională constituie starea de normalitate în care cetățenii își trăiesc viața și își desfășoară activitatea fără teama zilei de mâine și în siguranță. Aici, este vorba nu atât de absența riscurilor, pericolelor și/sau amenințărilor de securitate, cât de prevenirea lor, iar în cazul manifestării lor active de limitarea, atât cât este posibil, a efectelor lor negative. De fapt, termenul securitate națională trimite la un obiectiv atotcuprinzător definit prin caracterul său general și maleabil.

De asemenea, conceptul de securitate națională definește un *obiect* (ceea ce trebuie securizat față de amenințări, riscuri etc.), un *subiect* (cei care securizează: principalii actori și instituții), *ținte* (împotriva cui se adresează amenințarea de securitate) și *modalitățile de intervenție* (mijloacele de securitate).

În același timp, conceptul de „securitate națională” se poate defini ca fiind starea în care trebuie să se afle un stat național pentru a putea să se dezvolte liber și să acționeze neîngrădit pentru promovarea intereselor sale fundamentale. De regulă, securitatea națională se întemeiază pe respectarea: prevederilor Constituției și legilor țării; normelor generale admise de dreptul internațional; prevederilor tratatelor internaționale la care statul respectiv este parte. Pe de altă parte, securitatea națională, ca stare a mediului de securitate național, se realizează prin măsurile și acțiunile întreprinse în domeniile economic, politic, social, diplomatic, cultural, ecologic,

umanitar și militar de către autoritățile publice autorizate atât la pace, cât și timp de război.

Studiul securității naționale face obiectul evoluției, atât din punct de vedere teoretic cât și practic. În același timp, conceptul evoluează atât din perspectiva societății cât și a individului. În centrul dezbaterilor stă o chestiune fundamentală: securitate pentru cine și cum. Iar după 11 septembrie 2001, cele mai multe concepții și strategii naționale de securitate se referă la drepturile omului în orice țară.

Practic, securitatea națională este relaționată direct interesului național și, implicit, suveranității, ceea ce atrage după sine și responsabilitatea statului față de cetățenii săi. Legitimitatea, drepturile și îndatoririle nu pot fi disociate în materie de securitate, nici pentru state și nici pentru indivizi.

1.2. Securitatea națională – obiectiv major al statului

Orice stat este profund preocupat de prezervarea și promovarea intereselor sale fundamentale, care pot face obiectul nu doar a unor agresiuni militare, ci și alor tipuri de agresiuni și de amenințări de natură extrem de diversă (politică, economică, diplomatică, culturală, informațională, psihologică, biologică). În fața multora dintre acestea din urmă, orice armată sau alianță politico-militară este neputincioasă. Să ne amintim de atentatele teroriste, din 11 septembrie 2001 din SUA, de cel din martie 2004 din Spania, sau de cel din iulie 2005 din Londra ca o dovadă a posibilității manifestării unor agresiuni asimetrice împotriva oricărui stat. O altă amenințare asimetrică este cea reprezentată de factorul demografic – creșterea populației în țările în dezvoltare, migrația ilegală, pauperizarea populației, îmbătrânirea populației în țările dezvoltate. De aceea, în ultimii ani s-a impus concepția potrivit căreia se cer apărute interesele fundamentale ale statelor, prin metode adecvate și flexibile genului de risc și amenințare manifeste.

Totuși, securitatea unei entități, persoană, grup uman, comunitate umană, stat sau uniune de state nu este sinonimă cu absența oricărui pericol real sau imaginar, ci cu existența unui ansamblu coerent de metode, tehnici și procedee de control și gestionare a riscurilor și amenințărilor de orice natură. Orice

persoană poate să-și desfășoare viața și activitatea nestingherită dacă și numai dacă sunt create și menținute o serie de condiții prielnice acestora. Astfel de condiții sunt reprezentate în principal de: *sentimentul celui în cauză că nu există pericole* reale sau imaginare care i-ar produce daune fizice, materiale sau psihice; *existența unui sistem de control* din partea individului, a grupului uman și/sau a statului asupra posibilelor pericole ce ar atenta la integritatea fizică, psihică etc. a oricărei persoane; *climatul psihosocial optim* prezent în grupul uman, în special, și în societate, în general; *climat de încredere între statele lumii* bazat pe colaborare, cooperare și conlucrare în toate domeniile de activitate; *norme și reguli de comportare, de conviețuire etc. unanim recunoscute și respectate* de către toți oamenii, atât ca indivizi, cât și ca membrii ai diferitelor grupuri și comunități umane, ai unor state și uniuni de state.

Prin urmare, se poate afirma că securitatea este o stare reprezentată de existența condițiilor favorabile, interne și internaționale, ecologice, sociale, economice, militare, diplomatice, politice, informaționale și culturale în care ființează și activează orice comunitate umană.

„Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și statului român care are ca domeniu de referință valorile, interesele și necesitățile naționale. Securitatea națională este un drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională și se înfăptuiește în contextul securității regionale, euro-atlantice și globale”¹⁰.

Prin urmare, securitatea națională este atributul fiecărui stat independent și suveran. Aceasta se referă la faptul că fiecare stat național are obligația de a asigura toate condițiile ca cetățenii săi să se simtă în siguranță, la adăpost de orice risc, pericol sau amenințare atât timp cât se comportă și acționează potrivit normelor și regulilor stabilite de societate.

Practic, securitatea națională își propune ca obiective garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, apărarea statului național, suveran și independent, unitar și

¹⁰ ***, *Strategia de securitate națională*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>, p. 9.

indivizibil, consolidarea ordinii de drept și a instituțiilor democratice, asigurarea unui nivel de trai decent populației, protejarea și promovarea intereselor naționale în lume. Aceste obiective se realizează prin mijloace politice, juridice, diplomatice, economice, sociale, militare, de relații publice, de informații și prin cooperare cu statele și organizațiile politice, economice și de securitate din spațiul zonal, regional și internațional. Fiecare stat național își particularizează aceste obiective și acționează consecvent, sistematic și permanent pentru îndeplinirea lor.

Pentru România, Strategia de securitate națională răspunde nevoii și obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor și amenințărilor ce pun în pericol drepturile și libertățile fundamentale ale omului, precum și bazele existenței statului român și vizează, cu prioritate, domeniile și activitățile consacrate stării de legalitate, siguranței cetățeanului, securității publice și apărării naționale.

Realizarea securității naționale se întemeiază pe acceptarea și aplicarea normelor internaționale, soluționarea prin negociere a problemelor litigioase, respectarea drepturilor omului și promovarea relațiilor de bună vecinătate cu toate statele din zonă, pe implicarea activă în gestionarea crizelor de orice fel, din regiune sau din lume.

În concluzie, se poate spune că securitatea națională este o stare în care viața și activitatea cetățenilor unei țări se derulează în absența amenințării de orice fel. Pe de altă parte, securitatea națională se construiește de către fiecare stat ținând seama de sursele interne de care acesta dispune efectiv și de sprijinul extern pe care poate conta.

Există numeroase organizații ale societății civile, la toate nivelurile – local, național, regional și mondial. Fiecare se pretinde legitimă și reprezentativă, în sfera sa de activitate. De aceea, fiecare susține că vorbește în numele tuturor cetățenilor sau chiar a întregii populații a țării, a continentului sau a lumii. În realitate, puține dintre aceste organizații pot face dovada acestei legitimității și a reprezentativității lor. Aceasta și pentru că încă nu există un set de criterii unitar și validat științific, care să ateste legitimitatea și reprezentativitatea unei organizații a societății civile sau a alteia.

Pe de altă parte, numărul lor mare și cererea insistentă de a fi recunoscute social și acceptate de cei care au putere de decizie (la nivel statal, regional sau global) reprezintă un impediment serios în derularea activității lor într-o manieră normală. Deși, practic,

organizațiile societății civile nu urmăresc să cucerească puterea politică în stat, vor, totuși, să aibă o influență crescândă asupra celor care decid în societate și doresc ca opiniile lor să fie tratate cu multă seriozitate. În acest context, se cuvine făcută mențiunea că, probabil, pretenția unor lideri ai organizațiilor societății civile, care activează în domeniul drepturilor omului mai ales, că dețin adevărul și că soluțiile pe care le propun sunt cele mai bune, să reprezinte o piedică puternică în calea acceptării lor de către instituțiile statului, de funcționarii organizațiilor interguvernamentale regionale și internaționale.

În plus, lipsa de transparentă a multora dintre organizațiile societății civile, ce nutresc ambiții de a juca un rol din ce în ce mai semnificativ pe toate planurile și la toate nivelurile, le obstrucționează accesul în locurile dorite. De multe ori, aici este vorba de sursele de lor de finanțare și de cele spre care aspiră. De exemplu, Uniunea Europeană sau ONU pot acorda finanțări unor organizații neguvernamentale, pe care le-au recunoscut și acreditat pe lângă unele structuri proprii. Nu toate organizațiile societății civile care solicită recunoașterea, acreditarea și finanțarea primesc răspunsul așteptat de la cei cărora li s-a încredințat cererea lor.

Un alt aspect generator de disfuncționalitate în raporturile organizațiilor societății civile cu guvernele, cu structurile interguvernamentale regionale și internaționale îl constituie responsabilitatea asumată de societatea civilă. Practic, organizații ale societății civile trag la răspundere autoritățile locale și centrale, organizațiile interguvernamentale regionale și mondiale, le cer socoteală pentru ceea ce întreprind în domeniile lor de activitate și fac aceasta în numele populației, fără ca să existe o dovadă că au fost împuternicite să vorbească în numele ei. Asumarea răspunderii pentru afirmațiile făcute la adresa altora – instituții ale statului, organizații interguvernamentale regionale și mondiale, șefi de state și de guverne, alte personalități etc. – și pentru efectele negative ale acțiunilor proprii, care uneori generează disfuncționalități sociale și dezordine, este deloc sau rar întâlnită în conduita organizațiilor societății civile.

Depășirea acestor stări „conflictuale” din viața și activitatea societății civile este posibilă, necesară și utilă. Sporirea rolului lor în

viața comunității umane, la toate nivelurile sale de existență, impune acest lucru.

Idealurile și obiectivele promovate de societatea civilă sunt generoase și dătătoare de speranță pentru multă lume. Dar existența și activitatea organizațiilor societății civile nu reprezintă totuși un panaceu la provocările cu care se confruntă astăzi omenirea. Soluția o poate constitui unirea eforturilor tuturor actorilor statali și non-statali, concertarea resurselor umane, financiare și informaționale în realizarea programelor statale, regionale și globale de dezvoltare durabilă și echitabilă a omenirii, precum și de protejare a mediului.

Mutațiile produse în peisajul politico-militar al lumii după 1990 – dispariția blocului socialist din Europa, desființarea Tratatului de la Varșovia, încetarea Războiului Rece, noul concept strategic al NATO, lansarea Parteneriatului pentru Pace (ca o formă de pregătire a statelor care voiau să adere la Alianța Nord-Atlantică, dar și de întărire a încrederii între ele) – au antrenat după ele necesitatea redefinirii conceptelor mediu de securitate, securitate națională, securitate internațională și strategii de securitate, precum și a direcțiilor de acțiune și a politicilor de apărare.

Toate acestea au avut în vedere următoarele aspecte: interesul național; domeniile și principiile fundamentale ale strategiilor de securitate; direcțiile de acțiune și politicile de apărare. Esențial este faptul că în definirea lor s-au avut în vedere atât aspecte globale (noul context strategic, situația regională și a statului respectiv), cât și de natură internă (drepturile omului, securitate umană, protecția minorităților, statul de drept și valorile democrației). Se cuvine subliniat că s-a renunțat, în definirea conceptelor menționate, la logica apartenenței la un bloc politico-militar sau altul și la limitarea intereselor statului doar la cele avute în vedere în perioada Războiului Rece (protejarea și promovarea atributelor tradiționale ale unui stat, instituții, forță militară, teritoriu). Desigur, nu au fost uitate aceste atribute tradiționale ale statului, ci au fost redefinite în noile condiții interne și internaționale și completate cu altele cerute de noul context geostrategic.

În același timp, se acceptă progresiv ideea relativizării principiului de suveranitate și transferul de atribuții ale statului către instanțe regionale sau suprastatale.

O altă mutație semnificativă în sfera principiilor se referă la modul în care sunt definite, evaluate și percepute, la nivel strategic, mai ales, puterea și sursele de putere. Astfel, factori cum sunt tehnologia, educația, dezvoltarea economică, resursele energetice, factorul demografic devin tot mai importanți, alăturându-se celor de natură militară, geografică. Această percepție asupra puterii conduce la o abordare multidimensională a mediului de securitate, ce are în vedere atât componentele naționale (socială, informațională, economică, militară, politică, diplomatică, culturală, ecologică), cât și noile evoluții la nivelul instituțiilor europene și euroatlantice, care accentuează ideile de securitate democratică și securitate cooperativă.

O nouă definiție au necesitat atât direcțiile de acțiune, cât și politicile de apărare. În ceea ce privește direcțiile de acțiune pe lângă cele cunoscute – politică externă, economică, militară – sunt luate în calcul, în mod constant și sistematic, și direcții cum ar fi promovarea culturii și a limbii, protejarea identității naționale și a grupurilor minoritare, securitate socială, securitate ecologică, securitate informațională. În același timp, o atenție deosebită s-a acordat definirii politicilor de apărare. Aceasta din urmă, considerată ca fiind modalitatea concretă prin care, în timp de pace, strategia de securitate națională este pusă în aplicare în domeniul militar, s-a dezvoltat pe următoarele planuri: cooperarea politico-militară internațională, gestionarea și planificarea resurselor, relația civili-militari, integrarea în structurile colective de securitate, gestionarea crizelor și coordonarea cercetării științifice.

Din cele prezentate anterior, se desprind următoarele concluzii:

- în definiția mediului de securitate și, implicit, a securității naționale, în prezent și, fără îndoială, și în viitor, un accent deosebit se pune pe interesele naționale non-militare;

- ponderea vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor de natură militară și convenționale la adresa mediului de securitate este inferioară cu mult celei a riscurilor și amenințărilor asimetrice și neconvenționale;

- corelația extern-intern nu mai are aceeași relevanță pentru direcțiile de acțiune, accentul punându-se pe componenta socială a securității naționale, cu o cantonare pregnantă pe individul uman, respectiv pe asigurarea drepturilor sale fundamentale;

- atât la nivel național, cât și internațional se acționează constant pe direcția cooperării între actorii statali și non-statali în vederea formulării unor răspunsuri adecvate și flexibile provocărilor noului mediu de securitate național, zonal, regional și îndeosebi internațional.

În prezent, gama amenințărilor la adresa mediului de securitate național și nu numai este aproape în întregime „ocupată” de amenințările de natură non militară. Un loc principal printre acestea revenind amenințărilor asimetrice și amenințărilor hibride.

1.3. Apărarea națională – activitate complexă și multidimensională

Apărarea națională reprezintă o activitate *complexă* și *multidimensională*.

Complexitatea ei rezidă atât în obiectivele pe care și le propune, cât și în emergența a noi riscuri și amenințări la adresa sa. Pe de altă parte, în prezent, statele lumii caută să adere și să se integreze în organizații politico-militare sau de altă natură care pot juca un rol activ în garantarea apărării lor naționale. De fapt, astăzi, accentul cade mai mult pe îmbinarea coerentă și armonioasă a apărării naționale cu apărarea colectivă/comună. În acest sens, România, prin dublul său statut de membră atât a NATO, cât și a UE, a realizat o corelație avantajoasă în materie de apărare națională. În același timp, țara noastră și-a asumat o serie de responsabilități concrete privind contribuția sa la apărarea colectivă instituită de NATO și la apărarea comună a UE¹¹.

Multidimensionalitatea apărării naționale are în vedere componentele acesteia și anume: politică, militară, economică, civilă, culturală, psihologică.

În sens larg, apărarea desemnează „ansamblul măsurilor și dispozițiilor de orice natură care are drept obiect asigurarea, în orice moment, în orice împrejurare și împotriva oricărei forme de agresiune, a securității și integrității teritoriului, cât și viața

¹¹ A se vedea: Constantin MOȘTOFLEI, Petre DUȚU, *Apărarea colectivă și apărarea națională în contextul integrării României în NATO și aderării la Uniunea Europeană*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2005.

populației”¹². Cu alte cuvinte, apărarea presupune adoptarea și punerea în practică de către statul național a unui ansamblu de măsuri, de naturi diverse, pentru protejarea vieții cetățenilor săi, a bunurilor și teritoriului național, pentru garantarea independenței și unității statale.

„Prin definiție, conceptul de apărare trimite la o politică a mijloacelor clar identificate, la un mod de acțiune, la un ansamblu de practici care într-un cadru statal sunt esențial militare și care sunt în serviciul obiectivelor strategice definite anterior prin politică”¹³.

Pe de altă parte, în calitate de concept, apărarea națională a evoluat odată cu dezvoltarea societății și a intrării acesteia într-un vast sistem de relații internaționale de o mare diversitate. În general, apărarea presupune posibilitatea ca ceea ce aparține cuiva (viață, bunuri, teritoriu, atribute) să fie amenințat cu schimbarea statutului de până atunci. În afara existenței unor riscuri sau amenințări la adresa a ceva sau a cuiva nu se poate vorbi de apărare. Iar riscurile și amenințările, posibile și probabile, privind drepturile și libertățile cuiva (individ, grup, comunitate, stat) se află într-o continuă transformare sub acțiunea complexă a unei palete largi de factori sociali, economici, militari, culturali. Deci, se poate afirma că apărarea este un termen cu o evoluție dinamică, ca urmare a nevoii de adaptare continuă a sa la realitatea cotidiană aflată, la rândul său, într-o permanentă schimbare. În același timp, mutațiile produse, atât în plan intern cât și extern vor amplifica și intensifica căutările statelor de a-și construi și dezvolta un sistem adecvat de apărare prin integrarea voluntară într-un sistem validat de apărare colectivă. Fenomene precum globalizarea, schimbările climatice, migrația internațională, creșterea rapidă a populației mondiale, urbanizarea, îmbătrânirea populației în statele dezvoltate, crizele economice,

---

¹² ***, *Glosar de termeni și expresii privind angajarea operațională a forțelor*, București, Editura AISM, 2002, p. 21, *agresiune* = folosirea forței armate de către un stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a altui stat sau orice alt mod incompatibil cu Carta Națiunilor Unite (art. 1).

¹³ Vincent BOULANIN, *Retour sur l'adoption du concept de sécurité nationale, ou l'assimilation d'un discours de sécuritisation*, http://www.cirpes.net/IMG/_article_PDF/article_276.pdf, p. 1.

financiare, energetice sau alimentare ce cuprind regiuni sau chiar întreaga lume exercită o influență semnificativă asupra conceperii și organizării apărării naționale¹⁴.

„Apărarea României reprezintă totalitatea acțiunilor întreprinse, a mijloacelor și metodelor specifice necesare pentru a proteja interesele, valorile și obiectivele naționale de securitate de riscurile și amenințările la care pot fi supuse”¹⁵.

Apărarea națională desemnează o realitate dinamică, complexă și multidimensională. În ceea ce privește caracterul multidimensional, acesta este ilustrat prin componentele pe care apărarea națională le are. Acestea sunt: *politică, militară, economică, civilă, culturală, psihologică*.

Apărarea politică este atributul inalienabil al conducerii statului. Ea derivă din responsabilitatea asumată de către cei care dețin puterea politică în stat față de întreaga populație privind protejarea și prezervarea vieții și bunurilor acesteia în orice condiții, precum și a intereselor, valorilor și obiectivelor naționale de securitate¹⁶. Acest tip de apărare include ansamblul măsurilor și acțiunilor pe care conducerea statului le adoptă și le pune în practică, în toate domeniile de activitate, atât pe plan intern, cât și extern, pentru a apăra interesele naționale, viața și bunurile cetățenilor. Printre aceste măsuri se află, pe de o parte, cele strict de natură politică – presiuni, sancțiuni, coerciție și nu numai atât la nivelul relațiilor bilaterale, cât și prin apelul la organizațiile internaționale competente, și, pe de altă parte, toate celelalte de ordin militar, economic, diplomatic și cultural. În același timp, apărarea politică presupune: *decizie politică* (alegerea unei alternative și asumarea răspunderii pentru această opțiune); *suportul public* (captarea consensului național pentru măsurile și mijloacele ce vor fi utilizate în vederea atingerii obiectivelor propuse).

---

¹⁴ A se vedea: Petre DUȚU, *Fenomene diverse cu impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2012.

¹⁵ *Strategia națională de apărare*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAP/SNAP.pdf>, p. 15.

¹⁶ *Ibidem*, p. 8.

Apărarea militară ține de competența armatei, de fapt, a tuturor categoriilor de forțe ale armatei (forțe terestre, forțe aeriene și forțe navale)¹⁷. Ea are obiective strategice de descurajare a unui eventual agresor militar, de protecție a populației, teritoriului național, de prevenire a pericolelor, pentru a garanta interesele fundamentale ale națiunii. „Apărarea armată a României trebuie să fie garantată de o politică externă activă și eficientă și de forțe armate credibile, capabile să răspundă utilizării forței militare împotriva țării sau a amenințării cu folosirea forței militare”¹⁸. Într-un fel și într-o anume măsură, apărarea militară, în ultima vreme, include și participarea armatei la acțiunile umanitare din țară și din afara acesteia, precum și misiunile de menținere și impunere a păcii.

Apărarea civilă revine instituțiilor statului abilitate prin lege (pompieri, jandarmerie, poliție) să protejeze populația, bunurile acesteia, la nevoie (în caz de calamități naturale, accidente industriale sau tehnologice) și să prevină producerea unor accidente ecologice. De asemenea, apărarea civilă vizează și măsuri de protecție a populației împotriva atacurilor teroriste cu arme de distrugere în masă. În situațiile stabilite de lege, armata participă activ la măsurile concrete adoptate în vederea protejării vieții populației și a salvării bunurilor acesteia, dar și a comunităților umane, ca entități socio-economice.

Apărarea economică revine, în principal, organelor statului care au competențe stabilite prin legi adecvate acestui domeniu de activitate. Ea vizează producția și circulația resurselor, ameliorarea competitivității naționale într-o economie globalizată, protejarea bazelor de date și transferurile tehnologice, combaterea exploatării ilicite a brevetelor, dezinformarea informatică și contrafacerea, ocuparea cât mai deplină a forței de muncă și stoparea emigrației tinerilor, mai ales cu înaltă calificare profesională. În contextul oferit

---

¹⁷ Constantin ONIȘOR, *Teoria strategiei militare*, București, AISM, 1999, p. 322.

¹⁸ ***, *Strategia națională de apărare*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>, p. 17.

de globalizare și integrarea regională, rolul apărării economice, la nivel național este într-o continuă ascensiune¹⁹.

Apărarea culturală presupune promovarea activă și puternic ofensivă a bunurilor spirituale și a valorilor, a obiceiurilor și tradițiilor naționale în lume, prin structuri și programe specifice. Pentru România este important ca valorile sale, tradițiile, contribuția cetățenilor săi la patrimoniul cultural mondial să fie diseminate în lume pentru a fi cunoscute de ceilalți locuitori ai planetei. Pe această cale, atât țara noastră cât și aportul cetățenilor ei la dezvoltarea culturii universale vor fi mai bine cunoscute și înțelese.

Apărarea psihologică se organizează în scopul menținerii și întăririi voinței armatei, înainte de toate, de a rezista și de a învinge orice agresor. Se realizează, de regulă, de structuri specializate în astfel de activități și acțiuni, cu concursul larg al mass-media. Informația, respectiv vehicularea acesteia prin vectori adecvați, este modalitatea principală de realizare a acestui tip de apărare.

Componentele apărării naționale descrise succint mai sus sunt interdependente și complementare. Ele interacționează continuu, dând astfel armonie și coerență măsurilor luate de stat în acest domeniu. Pe de altă parte, ele sunt complementare în sensul că fiecare componentă joacă un rol în sectorul celorlalte componente punându-se reciproc în valoare. De altfel, nu se poate vorbi de apărarea politică fără a avea în vedere componenta economică, culturală sau psihologică a apărării naționale. Ele alcătuiesc un sistem deschis ce menține o strânsă legătură cu mediul în care se manifestă.

Apărarea țării, ca atribut al suveranității naționale, de regulă, se exprimă prin sentimente, atitudini și comportamente interpersonale și colective trăite de cetățeni. În acest sens, se poate vorbi de existența și manifestarea a două dimensiuni ale apărării naționale: o *dimensiune subiectivă* și o *dimensiune obiectivă*.

Dimensiunea subiectivă reflectă intensitatea sentimentelor și atitudinilor patriotice ale cetățenilor, atât în plan individual, cât și colectiv. Ea este influențată de experiența individuală și colectivă ce acționează asupra sentimentelor și atitudinilor de dragoste de țară ale

---

¹⁹ Ahmed LARABA, *Observations générales sur la notion de défense économique*, <http://www.majliselouma.dz/.../comm%20Ahmed%20L>.

cetățenilor, dar și a comunităților umane. În acest mod, se explică evoluția conduitei individuale și de grup vis-à-vis de apărarea țării în unele momente, deși condițiile sociale, economice, politice, militare de ansamblu rămân neschimbate.

Dimensiunea obiectivă este apreciată în funcție de parametrii comportamentelor individuale și colective față de țară, ca entitate, de care cetățenii săi se simt legați prin tradiții, cultură, obiceiuri, valori și interese naționale. Ea exprimă o apreciere obiectivă a stării sentimentelor și atitudinilor patriotice, precum și a comportamentelor colective referitoare la apărarea țării. De aceea, dimensiunea obiectivă poate diferi de cea subiectivă care se întemeiază pe maniera în care percep indivizii și grupurile umane apărarea, în particular, și apărarea națională, în general.

Cele două dimensiuni interacționează și se influențează reciproc. De pildă, informarea oportună și veridică a populației asupra stării apărării naționale poate influența percepția acesteia. La rândul său, percepția populației privind apărarea țării poate acționa asupra imaginii oficiale a acesteia, corectând-o, într-un sens sau altul, dar și a consensului național. Din interdependența și complementaritatea celor două dimensiuni pot rezulta măsuri adecvate și flexibile de optimizare a acestui sector de activitate umană extrem de important. Dinamica acestor două dimensiuni poate sugera atât nivelul de analiză, cât și natura soluțiilor de adoptat în domeniul apărării naționale.

În concluzie, apărarea României trebuie să fie promptă și să se întemeieze pe o capacitate suficientă. „Promptitudinea apărării trebuie să fie în concordanță cu evoluția mediului de securitate actual.”²⁰ Acest lucru are în vedere toate amenințările de securitate, dar mai ales pe cele asimetrice și hibride, precum și existența capacităților eficiente de avertizare timpurie, în timp real, de realizare a imaginii unice a situației, de acțiune oportună și eficientă, toate fondate pe un sistem stabil de conducere, comandă și control. În ceea ce privește, existența capacității de apărare suficientă, aceasta ar permite țării noastre să-și protejeze interesele naționale și să-și îndeplinească angajamentele asumate ca stat membru al NATO și UE.

²⁰ ***, *Strategia națională de apărare*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>, p. 17.

Capitolul 2

AMENINȚĂRILE ASIMETRICE VERSUS SECURITATEA ȘI APĂRAREA NAȚIONALĂ

2.1. Amenințările asimetrice: definiție, categorii, caracteristici dimensiuni, forme și procedee de manifestare

A. Amenințări asimetrice: definiție

Asimetria „constă în refuzarea regulilor luptei impuse de adversar, astfel făcând orice operații imprevizibile”²¹. Aceasta implică folosirea forței concomitent cu utilizarea forțelor neprevăzute cu acest efect, arme împotriva cărora mijloacele de apărare nu sunt mereu adaptate, metode ce refuză războiul convențional și se fondează pe efectul surpriză. Obiectivul fiind să exploateze slăbiciunile adversarului său pentru a-și maximiza efectul de distrugere.

Dat fiind potențialul de distrugere a unei mici forțe ce folosește tactici asimetrice, ele sunt mai ales apanajul entităților non-statale.

Asimetria a cărei eficacitate a fost vreme îndelungată limitată pe motiv de mijloace militare folosite, s-a dezvoltat mult începând cu Evul Mediu ca urmare a ameliorării armelor, în principal arbaleta și mai târziu pușca.

Amenințările asimetrice acoperă o largă gamă de moduri de acțiune (terorism mai ales) sau de probleme de securitate (trafic ilicit de exemplu). Ele pot emana de la un stat, folosind o strategie indirectă, sau entități non-statale cu obiective și activități variate. Este vorba în toate cazurile de a evita contactul direct cu puterea militară națională sau de coaliție, alegând să lovească pe neașteptate obiectivele mai puțin apărate.

Amenințarea asimetrică poate fi definită ca „evantaiul larg și imprevizibil al operațiilor militare, paramilitare și de informație, conduse de națiuni, organisme, indivizi sau de forțe indigene sau de plasare sub comanda lor, ce vizează în mod specific slăbiciuni și

²¹ Cf. Thomas POULIN, *Les guerres asymétriques: conflits d'hier et d'aujourd'hui, terrorisme et nouvelles menaces*, <http://www.grotius.fr/guerres-asymetriques/>, p. 1.

vulnerabilități într-o guvernare inamică sau într-o forță armată”²². Pentru multe națiuni, organisme și indivizi, războiul asimetric este preferabil războiului convențional. Acest tip de război este folosit, cu precădere, împotriva țintelor care în mod tradițional au puțină protecție sau deloc.

În prezent, se vorbește despre noi pericole la adresa securității naționale, regionale și globale. Printre aceste noi pericole se află cele pe care analiștii le numesc amenințări asimetrice. Această expresie desemnează mijloacele sau tacticile folosite de state, grupuri teroriste sau indivizi pentru a executa atacurile împotriva inamicilor mai puternici, evitând o confruntare directă. Acțiunile în chestiune vor căuta să evite avantajele adversarului și să-i exploateze slăbiciunile. Perspectiva de a fi confruntat cu aceste amenințări netradiționale pune numeroase provocări comunităților de apărare occidentale, în special în termeni de protecția forțelor²³. Găsirea modalităților de protejare eficiente a personalului desfășurat împotriva acestor factori asimetrici ocupă locul central în gândirea strategilor militari care încearcă să-și pregătească forțele armate să ducă operații pe câmpul de luptă al viitorului. Problematika protecției forțelor împotriva amenințărilor asimetrice are o importanță specială pentru fiecare țară care participă la misiuni de pace, operații de ajutor umanitar sau alte acțiuni întreprinse alături de aliații lor. Pentru că aceste acțiuni se derulează în medii care sunt prin natura lor rigide sau instabile, forțele armate vor fi incontestabil confruntate cu numeroase tipuri de amenințări, inclusiv amenințări asimetrice.

În viitoarele operații armate, va fi dificil să se evite amenințarea asimetrică în orice mediu. Spre deosebire de pericolul aparent al războiului convențional, pericolul atacului asimetric nu se diminuează de o manieră semnificativă în timpul operațiilor altele decât războiul. Asimetria este prin natura sa imprevizibilă, și ea ar putea fi mai răspândită în operațiile armate altele decât războiul pentru că absența marilor unități de luptă ar putea sugera slăbiciunea

²² Michael L. KOLODZIE, *Commentary The Asymmetric Threat*, <http://www.almc.army.mil/alog/issues/JulAug01/MS628.htm>, p. 1.

²³ Patrick HENRICHON, *Protéger les forces canadiennes contre les menaces asymétriques*, <http://www.journal.forces.gc.ca/vo3/no4/doc/9-14-fra.pdf>, p. 9.

și vulnerabilitatea adversarilor dornici să folosească atacuri asimetrice. Pentru a păstra eficacitatea împotriva amenințărilor asimetrice, securitatea logistică trebuie să fie inclusă în doctrină și formare. În teorie, aceste schimbări ar trebui să fie efectuate imediat în previziunea viitorului război asimetric. În practică, generarea transformărilor necesare ar fi o întreprindere complexă, iar schimbările probabil ar pretinde atacuri asimetrice semnificative pentru a furniza o validare practică a metodelor și mijloacelor întrebunțate.

Amenințările asimetrice sunt inferioare în termeni de mână de lucru, echipament și expertiză globală. Prin urmare, un atac frontal (altfel numit un asalt frontal) va eșua. Din acest motiv, forțele neregulate se bazează pe efectul surprizei pentru a ataca adversari mai puternici. Aceasta se produce prin folosirea unei noi tactici în timpul operațiilor, atacând când nivelul de alertă al adversarului este coborât și lovind țintele neimportante²⁴. Atacurile insurgenților în teatrele de operații din Afganistan probează acest aspect al ducerii luptelor împotriva forțelor de securitate și militare afgane și ale coaliției militare internaționale.

De regulă, forțele convenționale se angajează în războiul simetric, pentru că amenințările asimetrice nu le permit să-și demonstreze capacitatea de a distruge un inamic relativ, invizibil. În plus, actorii asimetrici aleg, ca teren de luptă, locuri cum sunt jungla, munții și chiar mediul urban, unde atacă și dispar, diminuând avantajul celor puternici, al forțele de securitate și militare ale statelor. În plus, actorii asimetrici folosesc puterea psihologiei de a acoperi inconvenientele materiale împotriva beligeranților mai puternici. În acest sens, de exemplu, atacurile cu dispozitive explozive improvizate sau atentatele sinucigașe sporesc sentimentele de teamă ale militarilor adversarului, dar și ale populației.

În general, o confruntare asimetrică se produce atunci când o parte folosește tactici sau arme neașteptate sau neobișnuite pentru a suprima, reduce sau depăși superioritatea oponentului.

În această optică, atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 din SUA sunt un exemplu perfect al unei acțiuni asimetrice: autorii lor au folosit avioane civile de o manieră neașteptată (ca rachete dirijate

²⁴ Michael L. KOLODZIE, *art. cit.*, p. 1.

împotriva centrului unui mare oraș) și au cauzat imense pagube materiale și enorme pierderi de vieți omenești. În ceea ce îi privește, teroriștii nu au suferit decât pierderi minime.

În esență, o amenințare asimetrică este o tentativă de a evita sau de a afecta forțele unui opozant, exploatându-i slăbiciunile prin folosirea metodelor ce diferă considerabil de modul său de operare obișnuit.

B. Categoriile de amenințări asimetrică

Amenințările asimetrică pot fi regrupate în trei mari categorii: *operații de informații, arme de distrugere în masă și operații netradiționale*²⁵.

• *Operațiile de informații (OI)*

Toate țările sunt dependente de sistemele de informații. Calculatoarele sunt folosite în toate domeniile de activitate, de la cele mai simple sarcini cotidiene până la aproape toate domeniile de activitate, cum sunt comunicațiile, energia, finanțele. De asemenea, sistemele electronice sunt cruciale în culegerea informațiilor necesare procesului de decizie. Această dependență reală face vulnerabilă orice țară în materie de operații de informații duse de orice grup uman sau state ostile. Aceste grupuri ar putea, de exemplu, să caute să infiltreze sistemele civile sau militare care să exploateze tehnologiile de informații (inclusiv cele folosite pentru scopuri ale C3IRSR2 și logistică) pentru a penetra sau manipula datele, ataca infrastructuri esențiale, sau de a perturba procesele de luare a deciziei sau capacitățile de culegere sau gestionare a informației. Operațiile de informații pot lua trei feluri de forme:

- *atacuri împotriva infrastructurilor* (de exemplu: atacuri împotriva rețelelor informatice, război electronic, distrugere fizică);
- *înșelăciune* (de exemplu: operații de propagandă în mijloacele de comunicare publice, difuzare de informații false etc.);
- *operații psihologice* (de exemplu, luarea de ostatici sau distribuirea de pamflete, difuzarea e emisiuni radio sau de televiziune ori folosirea altor media pentru a semăna frica și descurajarea).

²⁵ Patrick HENRICHON, *Protéger les forces canadiennes contre les menaces asymétriques*, <http://www.journal.forces.gc.ca/vo3/no4/doc/9-14-fra.pdf>, pp.9-11.

• *Armele de distrugere în masă (ADM)*

În ultimii ani se asistă la proliferarea armelor de distrugere în masă, numite astfel pentru marea lor capacitate de ucidere sau rănire a unui număr ridicat de persoane într-o zonă extinsă. În ciuda existenței tratatelor internaționale, numeroase țări continuă să-și dezvolte aceste tip de arme sau să-și procure vectorii necesari ducerii lor la țintele dorite. Faptul că unele dintre aceste arme pot fi produse de indivizi nu face decât să crească amenințarea. Riscurile ce provin de la ADM pot fi:

- *nucleare*; chiar dacă posibilitatea unui război nuclear generalizat a dispărut, armele nucleare continuă să fie o amenințare. Există grave incertitudini în ceea ce privește securitatea fizică a arsenalului fostei Uniuni Sovietice, și a materialului fizionabil ar putea fi clandestin retras din instalațiile civile sau militare și dobândit de către indivizi sau organizații ostile. Proliferarea este, de asemenea, o problemă la nivelul statelor: India și Pakistan sunt ultimele țări care au produs arme nucleare și alte state, precum Coreea de Nord și Iran, sunt bănuite că posedă programe de înarmare nucleară;

- *bacteriologice*; agenții bacteriologici sunt relativ puțin costisitori de produs, pot fi fabricați de industriile civile, pot să facă numeroase victime sau să cauzeze daune la scară mare. Conștiente de enormele pericole pe care pot să le genereze agenții bacteriologici, comunitatea internațională a creat Convenția privind interdicția punerii la punct, fabricării și stocării armelor bacteriologice (biologice) sau toxinelor și a distrugerii lor. Totuși, unele state nu au semnat sau ratificat documentul, iar actorii non statali scapă prevederilor acestui act și Convenția nu dispune de nici un mecanism de verificare;

- *chimice*; de asemenea, armele chimice sunt relativ facil de produs și puțin costisitoare. Ca și în cazul armelor bacteriologice, există un tratat internațional ce interzice folosirea acestor arme, dar încă odată, unele țări refuză să se supună acestei interdicții;

- *radioactive*; orice țară ce posedă o tehnologie nucleară civilă poate fabrica arme radioactive. Aceste arme folosesc efectele nocive ale materialelor radioactive pentru a ucide, răni sau îmbolnăvi. Ele sunt destul de ușor de produs și sunt puțin costisitoare, dar distribuția lor prezintă multe dificultăți. Organizațiile teroriste ar putea mai ales

să folosească materialul radioactiv cu explozivi convenționali și să producă o „bombă murdară”.

- *Operațiile netradiționale*

Acest tip de operații cuprinde folosirea de tactici neconvenționale și locuri relativ inedite pentru a ataca adversarul. De asemenea, actorii ce apelează la astfel de tactici, recurg frecvent la metode ce includ de la nesupunerea civilă la teroare pentru a evita avantajele numerice, tactice sau tehnologice ale unui opozant. Ele pot lua forme cum ar fi:

- *folosirea de tactici și terenuri noi*: folosirea de tactice neortodoxe sau terenuri neconvenționale (de exemplu spațiul urban) de către un adversar asimetric poate facilita un atac direct asupra materialului sau operațiilor militare, să maximizeze impactul fizic și psihologic al unui atac, și să complice eventualele răspunsuri militare sau polițienești. O ripostă armată în zone locuite ridică probleme speciale, deoarece numărul ridicat de civili poate împiedica identificarea atacatorilor. În plus, un contraatac ar putea crește și mai mult numărul victimelor civile;

- *nesupunerea civilă*: un opozant asimetric poate genera o amenințare prin greve și revolte declanșate, manifestații, ocuparea ilegală a unor puncte importante dintr-o localitate (centre de comunicare, de exemplu) și la inițierea unor boicoturi în scopul destabilizării și discreditării adversarilor săi sau să le producă daune. Acest tip de acțiune neconvențională este din ce în ce mai frecvent utilizat în statele falite (ca Somalia) sau țările care nu-și exercită un control politic asupra teritoriului. De menționat este faptul că astfel de acțiuni neconvenționale nu vizează doar forțele armate, ci și pe civilii din zona atacului.

- *folosirea terorii*: acțiuni cum sunt țintirea intenționată a populațiilor civile în regiuni îndepărtate de scena principală a conflictului, luarea de ostatici, răpirile, mutilările, crimele și alte activități criminale pot duce la apariția terorii în sânul populației fără ca atacantul asimetric să se expună unor riscuri înalte. În acest sens, este de amintit răpirile zilnice de ziaristi sau de responsabili judiciari de facțiunile neguvernamentale în Columbia sau a personalului umanitar în Cecenia.

C. Caracteristici ale amenințării asimetrice

Amenințarea asimetrică posedă un ansamblu de caracteristici. În opinia noastră, acestea din urmă se pot grupa în două categorii: *caracteristici generale* și *caracteristici specifice* secolului XXI. *Prima categorie* ilustrează trăsăturile comune ale amenințării asimetrice din orice timp sau perioadă a evoluției omenirii. Cea de *doua categorie* se referă la ceea ce este propriu amenințărilor asimetrice actuale.

Există o serie de *caracteristici generale* ale amenințării asimetrice semnalate de diverși autori²⁶. Printre acestea se află următoarele:

- Mai întâi, nu este vorba de o luptă cantonată la nivelul tactic cu actori bine identificați în număr limitat și în moduri de acțiune relativ cunoscute, ci de o *confruntare mult mai globală*, depășind câmpurile strict militare de luptă pentru a le îngloba ideologic, politico-etnic, cultural și religios, ca în războaiele de eliberare națională, acțiunile de gherilă, și alte conflicte inter sau mai ales intra-statal care degenerază în acțiune de violență colectivă. Buna percepție a acestui mediu este indispensabilă pentru a înțelege spațiul în care intervine forțele militare și/sau de securitate naționale și cu care ea va trebui să interacționeze, pe care ea îl veghează sau nu. Pe de altă parte, trebuie să se aibă în vedere că acest mediu – „sanctuarul”, rezerva și baza actorilor acestor amenințări – este inevitabil, de o manieră variabilă potrivit situației concrete.

- Apoi, ceea ce este propriu asimetriei este faptul că actorul care *folosește acțiunile asimetrice refuză „lupta în direct”* pentru a nu fi deklasat tehnologic, a valorifica în avantaj propriu vulnerabilităților adversarului, compensând prin surpriză inferioritatea sa numerică. Se poate acționa cu putere fiind slab, decât acolo unde inamicul este slab, de unde importanța capitală a surprizei, exemplul modurilor de acțiune ce corespunde unei asemenea concepții fiind atentatul terorist. Atacantul va încerca să dispună de inițiativă alegând locul și ora, atunci când știe că

---

²⁶ DIDIER Simon, *Des avis complémentaires sur le renseignement*, http://www.cdef.terre.defense.gouv.fr/publications/doctrine/doctrine09/versi_on_fr/libre_reflex/art03.pdf, p. 1.

apărătorul, datorită constrângerilor legale și a regulilor de angajare, nu poate să întrebuițeze mijloace identice.

- În fine, adversarul *nu contează în mod unic pe aspectul pur militar al acțiunii sale*, dar se sprijină mai mult pe multiplicatori de eficacitate, chiar dacă el nu practică această termen, în cazul ajutorului populației, sau al reacției populației și opiniei internaționale. Ea se va traduce în general printr-o strategie indirectă unde capacitatea de distrugere se sprijină în parte pe pârgھیile de putere ale organizațiilor „patriotice”, ale foștilor combatanți, ale mișcărilor comunitare, etnice, de tineri, de femei, ele însăși în centrul nebuloasei care tinde adesea la a lua un caracter mafiot, ca răspuns la nevoile de finanțare.

Deși există de secole, amenințările asimetrice din secolul XXI au unele *caracteristici specifice*²⁷. Una dintre ele este *caracterul său deliberat*. Această particularitate este istoric puțin comună, dacă nu unică. În trecut, cele mai multe conflicte asimetrice rezultau simplu din faptul că actorii foloseau metode care le erau familiare. În schimb, cele mai multe conflicte asimetrice actuale sunt rezultatul unei alegeri deliberate din partea adversarului cu tradiții și cu mijloace diferite, care urmăresc să minimizeze riscurile și să-și maximizeze șansele de victorie. Astfel, provocările lansate de grupuri precum Al Qaida sau rebelii ceceni, de a cărui asimetrie profită SUA și alte state occidentale ca urmare a superiorității lor tehnologice sau superiorității conceptuale sau de antrenament²⁸. Asimetria modernă este o reflectare a ceea ce Edward Luttwak numea „logica paradoxală a strategiei „care vrea ca acțiunile presupuse cele mai eficace să nu fie întotdeauna în practică și că ceea ce funcționează astăzi ar putea să nu funcționeze mâine, într-o luptă între inamici hotărâți”²⁹. Logica paradoxală a caracterizat întotdeauna strategia. Conflictele asimetrice din secolul al XXI-lea sunt *modelate și determinate*, înainte de toate, prin combinarea, unică acum, a bipolarității și interdependenței. Pe

²⁷ Steven METZ, *La guerre asymétrique, et l'avenir de l'Occident*, http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/PE_1_03_METZ.pdf, p. 33.

²⁸ S. METZ, « Strategic Asymmetry », *Military Review*, vol. 81, n° 4, juillet-août 2001, p. 25.

²⁹ E.N. LUTTWAK, *Strategy: The Logic of War and Peace*, Cambridge, Belknap/Harvard University Press, 1987, pp. 7-17.

măsură ce crește distanța, în timp, de Războiul Rece, un nou tip de bipolaritate se impune ca efect. Lumea de acum înainte se împarte între națiunile care pot să se adapteze la globalizare și la era informației, și cele care nu o pot face sau nu vor datorită frânelor culturale sau alegerilor politice și economice. Deși împărțirea cea mai frecventă astăzi opune lumea occidentală lumii musulmane, aceasta, de fapt, reflectă actualul bipolarism ce se schițează peste tot în lume, și chiar în țări în care anumite regiuni, grupuri sociale se adaptează și altele nu la schimbările generate de globalizare și de era informatică. Ca toate mutațiile socio-economice profunde, globalizarea are câștigători și perdanți. Ceea ce este acum specific este *intersectarea mutațiilor socio-economice, politice și nu numai cu era informației*, fapt ce se reflectă și în materie de conflicte asimetrice. Prin tehnologiile informației, perdanții globalizării iau cunoștință de situația lor și intră în relații cu semenii lor. Astfel, frustrarea lor se amplifică și se structurează. Epoca țăranilor care își acceptau pasiv soarta lor este revolută. Ieri, era facil să se controleze perdanții mutațiilor socio-economice când câștigătorii se distingeau prin aparența și limbajul lor. Elitele națiunilor care reduc astăzi întârzierile sunt de asemenea educate ca cele din națiunile avansate, de unde frustrarea și violența lor. Ele țin, din păcate, ca responsabili de mizeria lor „represiunea Occidentului”, în loc să analizeze cauza reală a acestui fenomen: faptul că culturile lor nu pot să se adapteze globalizării și erei informației. Plasându-și furia în afara lumii cu care sunt familiarizați, ele vin să aprecieze că cadrul normativ și juridic ce organizează ordinea mondială are ca finalitate chiar de a-l reprima, și deci că el nu este acceptabil pentru ele.

Globalizarea și bipolarismul ce rezultă de aici oferă multe ocazii de a contesta ordinea mondială, dar ele nu explică recursul crescând la modalități de acțiune asimetrică. Alți factori permit să-i înțeleagă, și în primul rând *interdependența mondială*, concept simplu ale cărui consecințe sunt atât multiple, cât și complexe. Interdependența implică ca un număr crescând de persoane, state și culturi sunt legate, mai divers și mai profund decât niciodată, în domeniile economic, politic, cultural, strategic sau ecologic, prin amestecul populațiilor, sau prin conștientizare, o înțelegere crescătoare generată de Internet și de noile tehnologii ale informației. Difuzarea din ce în ce mai rapidă a informației stimulează frustrările

față de globalizare și oferă simultan celor care au ales violența mijloacelor de a relaționa cu ceilalți, de a se furniza armelor și finanțarea, și de a-și schimba informații. Interdependența semnifică că un număr din cei care își pun ca obiectiv să atace Occidentul îl cunoșteau mai bine decât adversarii săi trecuți. Teroriștii, activi sau potențiali, au trăit adesea în țările occidentale, acolo s-au format, au privit filme și televiziunea. Ei au acces la mulțimea de informații privind lumea occidentală vehiculate prin Internet. Interdependența largă, de asemenea, numărul indivizilor, organizațiilor și statelor vizate de un conflict politic. Anumite forme de asimetrie, ca terorismul, pot fi chiar în mod specific dezvoltate în vederea creșterii numărului lor: nimic nu este mai frustrant pentru un radical sau un revoluționar decât să fie ignorat. Extinzând suprafața și numărul actorilor unui conflict, terorismul crește presiunea ce apasă pe guverne, îndemnându-le astfel să intervină. Actualul conflict israelo-palestinian ilustrează perfect acest fenomen.

De altfel, interdependența crește costul politic, economic și strategic al agresiunii armate la inițiativa unui stat. Din această cauză, statele ce au intenții ostile față de vecinii lor au tendința să aleagă metode de agresiune indirecte ca garanți ai insurgențelor, teroriștilor sau milițiilor. În afara câtorva regiuni, ca Africa subsahariană, costurile acestui tip de acțiune tind totuși să crească. Statele care susțin deschis acțiunile teroriștilor și recurg la alte forme de agresiune asimetrică sunt, în prezent, mai puțin numeroase decât în timpul Războiului Rece, perioadă în care aceste metode erau tolerate în cele două tabere³⁰. Acum, se asistă la o creștere a numărului grupurilor violente ce operează fără susținerea statului, dar care se organizează în rețele, prin mimetism și uneori în legătură cu organizațiile criminale mondiale.

La nivel strategic, interdependența reduce frecvența războaielor tradiționale, dar face mai violente formele asimetrică de conflict, deoarece organizațiile non-statale înarmate nu pot angaja acțiuni militare clasice. Aceasta datorită între alți factori, preponderenței militare a lumii occidentale, și mai ales SUA. În plus, statele occidentale, dar mai ales SUA au investit mult în transformarea

sistemului lor de apărare, mai ales prin dotarea cu armament de ultimă generație și prin dezvoltarea unor concepte noi în materie de apărare națională și colectivă. Acest fapt a dus la descurajarea agresiunilor militare directe asupra statelor occidentale și a SUA. Totuși, amplificarea agresiunii cu metode asimetrică impune statelor occidentale să-și dezvolte mijloace adecvate luptei eficace împotriva amenințărilor asimetrică. În acest context, și România, ca stat membru al NATO și UE, trebuie să se pregătească să facă față cu succes unor amenințări asimetrică din partea unor actori non-statali care o percep ca pe un adversar virtual.

D. Dimensiuni, forme și procedee ale amenințărilor asimetrică

Împotriva amenințărilor asimetrică se adoptă o strategie adecvată. Asimetria strategică poate fi *pozitivă* sau *negativă*. În primul caz, se folosesc una sau mai multe diferențe pentru a obține un avantaj. Strategia militară a SUA, de exemplu, pune accentul pe antrenament, conducere și tehnologie. Ea vizează să mențină și să valorizeze o superioritate existentă. Asimetria negativă folosește o diferență pentru a exploata slăbiciunile adversarului. Deci, ea este direct constitutivă a unei amenințări.

Asimetria strategică poate fi folosită pe *termen scurt* sau *lung*. Cum arată istoria militară, cei mai mulți au recurs la asimetrie pe termen scurt, inamicul adaptându-se mai devreme sau mai târziu la formele și mijloacele de luptă folosite împotriva sa.

Există diferite forme de asimetrie. Cel puțin șase tipuri de asimetrie au un impact în domeniul securității naționale și al războiului. Aceste tipuri sunt următoarele³¹:

- *asimetria metodei*, care antrenează folosirea de concepte operaționale și de doctrine tactice diferite de cele ale adversarului, de exemplu, gherila și alte forme de operații non-lineare.

- *asimetria tehnologică* este monedă curentă în istoria militară, de exemplu în războaiele imperiale duse de țările industriale în secolele al XIX-lea și al XX-lea.

³⁰ J. R. MARTIN (dir.), *Defeating Terrorism*, Carlisle Barracks, Army War College Strategic Studies Institute, 2002, pp. 21-26.

³¹ Steven METZ, *La guerre asymétrique, et l'avenir de l'Occident*, http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/PE_1_03_METZ.pdf, pp. 30-33.

- *asimetria voințelor* este crucială atunci când unul dintre protagoniști estimează supraviețuirea sa sau a intereselor sale vitale în pericol, în timp ce celălalt nu protejează sau nu apără interese mai puțin importante. Acest tip de asimetrie este cel în care unul dintre beligeranți este dispus să angajeze mari cheltuieli, să-și asume mai multe riscuri, sau să întreprindă acțiuni pe care celălalt dorește să le evite din motive morale și legale. Asimetria voinței este pertinentă mai ales la nivelul mari strategii.

- *asimetria moralului* (se întâlnește la nivel operativ): Moralul este decisiv în război. Este posibil ca un inamic cu un moral individual și colectiv ridicat să facă față unor forțe regulate superioare cantitativ și calitativ³².

- *asimetria de organizare* este importantă în istoria militară. Inovațiile în acest domeniu au putut să dea un avantaj considerabil unui stat lipsit de alte argumente, în special tehnologice. În viitor, armatele naționale ar putea să facă față la inamici non-statali, organizați în rețele mai curând decât de o manieră ierarhică, inovând în cadrul unei veritabile asimetrii de organizare.

- *asimetria în termeni de răbdare*, neliniște în timp, poate, de asemenea, să-și joace rolul. Aceasta, legată cu asimetria voințelor, este mai ales prezentă în conflicte interculturale. O asemenea asimetrie poate să apară atunci când un actor intră în război cu ideea că acesta trebuie să se prelungească, în timp ce adversarul său nu contează să producă decât un efort de scurtă durată. De asemenea, concepțiile privind timpul sunt culturale. S-a spus adesea, în timpul războiului din Vietnam, că occidentul în general, și mai ales SUA, erau foarte departe de concepția asiatică a timpului, potrivit căreia răbdarea și voința puteau prevala într-un conflict ce se întindea pe câțiva ani, chiar decenii. Desigur, generalizările culturale rămân periculoase – și unele state occidentale, de exemplu Marea Britanie, par mai pregătite pentru conflicte de lungă durată –, dar există acolo ceva pentru reflecție.

Principalele procedee în mod curent puse în practică de actori ce apelează la amenințările asimetrice sunt:

---

³² A se vedea: Petre DUȚU, *Moralul militarilor*, București, Editura AISM, 2002.

- *acțiunile de supraveghere* ce constau în testarea locală a capacității, timpului de reacție și de implicare al forței angajate în misiune, ca și punctele de aplicare a măsurilor de siguranță;

- *acțiunile de decepționare*, ce constau în menținerea autorităților și statelor majore ale forțelor sub presiune pentru a le acapara mai bine sau focaliza și/sau deturna atenția, pentru a favoriza atingerea unui obiectiv;

- *acțiunile de discreditare, de delegitimare a forței* încercând să o împingă să greșească printr-o reacție disproporționată sau contrară printr-o absență „vinovată” de reacție;

- *acțiuni prin care se creează și menține un climat de teroare* pentru a pune în practică condițiile unei paralizii generale și comunicative destinată să blocheze decidenții;

- *manevre de intoxicare a populației și forței angajate* pentru ale face să se comporte greșit față de acțiunile asimetrice.

E. Răspunsul la amenințările asimetrice

În mediul de securitate, la orice nivel s-ar afla acesta, se întâlnesc statele lumii, actori non statali, idei, resurse. Toate acționează interdependent, iar efectele lor sunt cumulative. Astăzi, mapamondul cuprinde atât state dezvoltate semnificativ, pe toate planurile, cum sunt de exemplu SUA, cât și state mai puțin dezvoltate dar care își întăresc economiile (de exemplu, China, Mexic, Brazilia), câștigă credibilitate în lume a întregă și își augmentează posibilitățile militare³³.

Pe de altă parte, lumea a suportat și suportă o schimbare enormă economică, demografică și politică, în mare parte datorită globalizării. Un rezultat al acestui fenomen este că, acum, statele trebuie să facă față unui omniprezent actor non statal, adică unui ansamblu neguvernamental de adversari, așa cum sunt Al-Gama islamică din Egipt, Al-Islamiea (grup) și Al-Jihad, Al Qaida, Hamas, Jihad islamic palestinian, forțele armate revoluționare din Columbia (FARC), Abu Sayief în Filipine³⁴.

---

³³ Ibidem, p.10.

³⁴ ***, *Dealing with Today's Asymmetric Threat to U.S. and Global Security*, http://asymmetricthreat.net/docs/asymmetric_threat_1_paper.pdf, p.12

În timp ce națiunile continuă să lupte pentru poziția lor globală, rolul statelor naționale poate deveni mai puțin definit și actorii non statali vor prezenta o amenințare și mai mare când sistemul de adresare de întrebări globale prin statele naționale este ineficace și creează un vid global de putere³⁵. În acest context, cele mai mici și neregulate forțe – insurgenți, luptători de gherilă, teroriști – vor găsi mijloace, ca întotdeauna, de a neutraliza avantajele celor mai mari, de regulă, militare.

La 11 septembrie 2001, teroriștii Al Qaida nu au atacat doar o țară, ci au declanșat un război fundamental de idei între extremismul islamist și democrația occidentală care a început acum câteva decenii. Acum, avem un inamic a cărui strategie, ideologie și doctrină nu sunt complet înțelese de șefii occidentali și nici eficiente comunicate popoarelor lor³⁶.

Resursele sunt un alt element important al scenei mondiale actuale și viitoare³⁷. O chestiune principală ce stabilizează orice comunitate ce se dezvoltă este livrarea către populație a principalelor servicii, cum sunt apa, electricitatea, locuința, locuri de muncă și îngrijirea sănătății. Penuria resurselor – apă, alimente, energie – de asemenea, are puterea de a duce la instabilitate și insecuritate, datorită foametei, sărăciei și disperării, precum și a terorii și a războiului. În prezent, există decalaje în lumea întreagă legate de cele trei elemente principale evidențiate mai sus. În acest sens, iată câteva exemple: din cauza secetei, *apa* face ca orașul Barcelona să importe apă din Franța; *hrana*, așa cum Banca Mondială și ONU arată, lipsește în multe regiuni și state ale lumii; *energia* provenind din petrol și gaze a devenit pentru unele state o pârghie de intimidare a altora (de exemplu Rusia față de Georgia și Ucraina).

Dacă deține materie fuzibilă, un stat sau un actor non-statal ce posedă posibilități industriale rezonabile poate fabrica arme nucleare. Această realitate arată că sarcina deosebit de dificilă de a restricționa proliferarea materiei fuzibile este cel puțin la fel de critică precum restricționarea accesului la focoarele nucleare³⁸.

---

³⁵ Ibidem, p.12.

³⁶ Ibidem, p. 14.

³⁷ Ibidem, p. 15.

³⁸ Ibidem, p. 15.

Amenințările asimetrice sunt, prin natura lor, pe termen lung...ele ne cer să operăm în mod unitar, cu agilitate și creativitate, și vor solicita să se consacre considerabil mai multe resurse pentru instrumentele non militare ale puterii naționale³⁹.

O strategie asimetrică națională integrată amenințării pentru a răspunde adecvat amenințărilor globale trebuie să țină cont de schimbările secolului XXI în mediul nostru și de posibilitățile de manifestare a unei palete largi de amenințări asimetrice. În acest context, definirea amenințărilor asimetrice trebuie făcută de o manieră unitară, în sensul folosirii unei terminologii comune utilizate în dezvoltarea unei strategii coerente, apte să permită contracararea cu succes a lor. Printre formele generatoare de amenințări asimetrice semnificative se află:

- *Terorismul*; acesta reprezintă folosirea sistematică a terorii, în special în calitate de mijloace de coerciție. Există multe definiții date terorismului de către diferiți autori. În toate, sub o formă sau alta se întâlnesc următoarele elemente: actele sunt comise pentru a crea teamă (teroare); au un scop ideologic; aleg deliberat țintele și neglijează siguranța noncombatanților; includ acte de violență ilegală și fac război; terorismul este o formă de război puțin uzuală și de război psihologic; în fine, este un cuvânt încărcat politic și emoțional⁴⁰.

- *Terorismul transnațional*: astăzi, inamicul principal al terorismului cu care se confruntă statele lumii este o mișcare transnațională a unor organizații, rețele și indivizi extremiști – și apărătorii lor de unele state și actori non statali – care au în comun exploatarea Islamului și folosirea terorismului pentru extremism ideologic. Această mișcare transnațională nu este monolitică. Deși Al Qaida funcționează ca o avangardă a mișcării și rămâne, cu grupurile și filialele sale inspirate de ei, manifestarea actuală cea mai periculoasă a inamicului, mișcarea nu este comandată ca un simplu individ, nu grupează sau nu enunță. Ceea ce unește mișcarea este o viziune comună, un ansamblu comun de idei în legătură cu natura și destinul lumii, și un scop comun al declanșării regulii totalitare. Ceea ce este cel mai unit în această mișcare este ideologia opresiunii, a

---

³⁹ Ibidem, p. 27.

⁴⁰ Ibidem, p. 30.

violenței și a urii⁴¹. Există și alte grupuri și indivizi care folosesc teroarea și violența împotriva civililor inocenți pentru a-și atinge obiectivele politice. Tactica lor teroristă îi fac inamici ai umanității independent de scopurile lor și de modul în care funcționează. Pentru teroriști, violența este un mod de a fi, de a gândi și acționa pentru a-și atinge obiectivele politice urmărite. În acest scop, folosesc toate metodele posibile de la atac sinucigaș la mașini capcană prin careucid numeroși civili inocenți.

▪ *Narco-terorismul*; acesta este o altă formă de manifestare a terorismului ce își alimentează resursele prin vânzarea narcoticelor în întreaga lume. Cu acces la miliarde de dolari obținuți din vânzarea drogurilor, narco-teroriștii au resurse pentru a-și procura echipament militar de ultimă generație, astfel depășind ca posibilități guvernele unor țări⁴².

▪ *Agresiunea statelor națiune*: astăzi, științele politice folosesc termenul de stat-națiune pentru majoritatea statelor suverane existente, chiar dacă frontierele lor nu coincid cu frontierele etnice. În unele cazuri, frontierele geografice ale unei populații etnice și un stat politic coincid în mare parte. În acest caz, există puțină imigrație sau emigrație, puțini membri ai minorităților etnice și la fel membri ai apartenenței etnice în același spațiu trăind în alte țări. Dacă statele-națiuni posedă arme de distrugere în masă sau caută să le procure, ele amenință ordinea lumii și sunt prin definiție agresive. În prezent, există state care își amenință sau chiar agresează statele vecine. De asemenea, există state care fac comerț cu narcotice, spală bani, înarmează ilegal unele grupuri, interferează liberul schimb al vecinilor. Folosirea de către state a ADM poate deteriora mediul înconjurător și produce victime umane⁴³.

▪ *Ciberterorismul*: acesta se află la convergența terorismului cu spațiul cibernetic. El semnifică atacul și amenințări ilegale împotriva calculatoarelor, rețelelor informatice, bazelor de date stocate atât pentru a intimida, cât și pentru a constrânge un guvern sau persoane să cedeze în plan social sau politic. De altfel, pentru a califica drept ciberterorism un atac, acesta ar trebui să aibă drept

consecință violența împotriva persoanelor sau proprietăților sau să producă destul rău prin teama semănată. Atacurile care duc la moartea sau contaminarea corporală generează daune, explozii, accidente de avion, întrerup alimentarea cu apă, energie electrică sau alimente a unor localități. Atacurile serioase împotriva infrastructurilor critice pot fi socotite acte de ciberterorism conform impactului lor. Atacurile care perturbă serviciile publice sunt destul de costisitoare.

▪ *Terorism nuclear*: acesta denotă folosirea sau amenințarea cu folosirea armelor nucleare sau radiologice în actele de terorism, inclusiv atacurile împotriva echipamentelor și materialelor radioactive. În termeni legali, terorismul nuclear este o ofensă comisă dacă o persoană în mod ilegal și intenționat folosește în orice mod material radioactiv cu intenția de a cauza moartea sau daune corporale serioase, potrivit convențiilor internaționale.

▪ *Bioterorism*: un atac bioterorist înseamnă degajarea deliberată a virusilor, bacteriilor sau a altor germeni folosiți pentru a cauza boală sau moarte persoanelor, animalelor, sau uzinelor. Acești agenți se găsesc în natură, dar ei pot fi schimbați pentru a le crește capacitatea de a cauza boli, de a fi rezistenți la medicamentele curente, sau de a se împrăștia în mediul ambiant. Agenții biologici pot fi răspândiți prin aer, apă sau hrană. Teroriștii pot să folosească agenți biologici pentru care pot fi extrem de dificil de detectat și care nu cauzează boli decât peste câteva ore sau zile. De asemenea, agenții de bioterorism precum virusul variolei se poate transmite de la persoană la persoană.

▪ *Pandemii*; potrivit Organizației Mondiale a Sănătății, o pandemie poate începe când se îndeplinesc trei condiții: o nouă maladie emerge în rândul populației, agentul infectează oameni, antrenând îmbolnăviri grave; agentului se împrăștie cu ușurință în special între oameni. O maladie sau o boală nu este o pandemie doar pentru că este răspândită și ucide mulți oameni, ea trebuie să fie și infecțioasă. De exemplu, cancerul set responsabil de multe decese dar nu este considerat o pandemie pentru că boala nu este infecțioasă sau contagioasă.

▪ *Războaie pentru resurse naturale* (hrană, apă, energie, medicamente) – marile populații conduse de consumerism și temperată prin aprovizionarea slabă cu materii prime, schimbarea

⁴¹ Ibidem, p. 30.

⁴² Ibidem, p. 30.

⁴³ Ibidem, p. 30..

globală a climei și resursele naturale care se diminuează se combină pentru a crește probabilitatea conflictului pentru pământ, apă și energie. Schimbarea climatică va face resursele rare, apa potabilă și terenurile arabile tot mai rare și de aici conflictualitatea pentru acapararea acestora sau a accesului la ele.

▪ *Dezastre naturale globale*: un dezastru natural este consecința unui hazard natural (de exemplu, o erupție vulcanică, cutremur de pământ sau alunecare de teren) care afectează activitatea umană. Vulnerabilitatea umană, agravată prin lipsa planificării sau prin gestionare improprie, duce la pierderi financiare, de mediu și umane. Pierderea rezultată depinde de capacitatea populației de a susține sau rezista dezastrului. Dezastrele globale afectează multe persoane, astfel încât un răspuns global se impune pentru a aduce stabilitate în regiune⁴⁴.

Diversitatea și complexitatea problemelor puse de amenințările asimetrice arată că este necesar să se meargă dincolo de răspunsurile tehnice sau sectoriale ce există actualmente. De aici, mai întâi, necesitatea elaborării unei strategii de securitate adecvate care să facă posibilă lupta eficace împotriva amenințărilor asimetrice. Apoi, realizarea și implementarea unor dispozitive de luptă împotriva modurilor de acțiune asimetrice. Există deja, în multe state, dispozitive foarte complete de luptă împotriva terorismului sau împotriva anumitor activități (criminalitate organizată), dar principala deficiență provine din lipsa de coordonare între domeniile de acțiune. În fine, apare necesitatea de a dezvolta o instituție de integrare a acestor politici, capabilă de a concepe și conduce o strategie de securitate adaptată. În acest cadru, se poate conta pe sistemul de apărare națională și colectivă adoptate de o serie de state ale lumii. NATO ilustrează acest demers. În opinia noastră, Alianța Nord-Atlantică acționează concomitent pe două direcții: protejarea față de actorii asimetrici și folosirea întregii capacități de agresiune pentru a-i distruge.

În primul caz, adaptările impuse forțelor armate ale statelor europene apreciem că sunt minore la nivel național. Este vorba de ameliorarea punerii în practică a dispozitivelor de apărare existente. Totuși, eforturi de coordonare, chiar de punere în comun a

⁴⁴ Ibidem, p. 31.

mijloacelor, ar fi totuși de promovat în cadrul UE pentru a trata mai bine amenințările asimetrice care nu țin seama de frontierele dintre state.

De asemenea, trebuie pus un accent mai mare pe neutralizarea actorilor asimetrici în exterior. De aici necesitatea realizării unor adaptări mai importante ale forțelor armate ale satelor europene și nu numai pentru a fi în măsură să acționeze oportun și eficace în exterior împotriva actorilor asimetrici. Aceste adaptări privesc mai ales lupta împotriva actorilor asimetrici în cadrul operațiilor de stabilitate și sprijin, deoarece ele par a fi terenul propice acțiunii actorilor asimetrici.

În acest context, trebuie avut în vedere o recompunere a funcțiilor operaționale și a sistemelor de forțe, de o manieră care să poată acționa atât asupra activităților asimetrice, cât și a asupra generării actorilor. O parte importantă a eforturilor trebuie să fie consacrată formării personalului, studiului doctrinelor tactice adecvate, combinării efectelor forțelor și instituțiilor civile de securitate, la nivel local și regional.

„Conflictul va fi câștigat de adeziunea populației, nu de distrugerea inamicului”⁴⁵. Această redefinire a scopurilor războiului în Afganistan de către generalul McChrystal, comandantul forțelor NATO, marchează o răsturnare majoră în războiul contra insurecțional, în ceea ce el subînțelege neputința armatelor occidentale de a învinge un inamic inferior ca număr și lipsit de tehnologie. Dacă această formă de renunțare realistă va afecta durabil puterea militară și politică a națiunilor occidentale în acest secol, consacrand noi poli de echilibre geopolitice, europenii ca americanii dispun totuși de instrumente noi pentru a înțelege conflictele asimetrice și anticipa crizele.

Totuși, istoria recentă și actualitatea dau sentimentul că aceste angajamente militare iau o acuitate particulară: peninsula Indochina, Algeria, teritoriile palestinene, Libanul, Irakul, Afganistanul sunt exemple de arhetipuri de război în care armate puternice au fost puse în inferioritate, de adversari percepuți ca slabi, puțin structurați sau insuficient înarmați. Astfel, angajamente de această natură par să

⁴⁵ *ISAF commander's counterinsurgency guidance*, gl. Stanley A. McChrystal (US army), august 2009.

constituie matricea de război în mediul de violență difuză a secolului XXI, în punctul de a orienta de o manieră exclusivă alegerea doctrinei, antrenamentului și echipamentelor militare occidentale spre lupta contra insurecțională.

Însăși forma acestor războaie neconvenționale dictează răspunsul: armatele nu pot să învingă un adversar pentru care victoria nu înseamnă controlul terenului sau distrugerea trupelor, dar se înscrie în logicele psihologice și societale. Propriu războiului asimetric este să ia atitudine împotriva societăților noastre, carteziene și averse de informație, ancorate în imediata apropiere a evenimentului. Ultimul paradox al acestui tip de război este că adversarul nu poate fi învins prin mijloacele militare, ceea ce într-un fel vorbește despre slăbiciunile statelor occidentale. De aceea, experiența războiului din Irak și Afganistan sugerează că este de dorit găsirea unui partener politic cu care să se discute aspectele necesare și suficiente încheierii unei păci rapide și pe cât posibil durabile.

Pe de altă parte, studiul formelor de violență socială contemporane conduce la concluzia că mijloacele militare nu pot singure impune o pace durabilă. De aceea, este necesar să se găsească voința politică care să știe, să vrea și să poată folosi atât mijloacele militare, cât și civile existente în societate pentru a pune capăt conflictelor asimetrice.

2.2. Impactul amenințărilor asimetrice asupra securității și apărării naționale

În principiu, conflictele pot avea loc de o manieră simetrică, disimetrică sau asimetrică. În realitate, ele sunt adesea caracterizate printr-o combinație a tuturor formelor.

Într-un *conflict simetric*, părțile implicate dispun de forțe armate care se aseamănă pe plan doctrinar, structural și al mijloacelor, și care urmăresc obiective tactice, operative și strategice asemănătoare. Într-un asemenea caz, conducerea luptei de toți

protagoniștii se efectuează pe baza aceleiași logici politice și militare⁴⁶.

În caz de *conflict disimetric*, una din părțile implicate dispune de forțe armate superioare (pe planul doctrinei, structurilor și mijloacelor). Obiectivele politice și militare rămân totuși comparabile. Partea care dispune de superioritate încearcă să o exploateze împotriva adversarului sau adversarilor în inferioritate (de exemplu, exploatarea unei superiorități militare pe durata Războiului din Golf în 2003).

În *conflictele asimetrice*, una din părțile implicate nu vrea sau nu poate duce lupta de o manieră simetrică sau disimetrică pe motiv de inferioritate (pe plan doctrinar, al structurilor și mijloacelor) și încearcă, prin urmare, să exploateze de o manieră țintită vulnerabilitățile adverse (așa cum este opinia politică, sensibilitățile culturale, juridice sau etnice).

Procedând astfel, scopurile operative și tactice se schimbă, în timp ce scopul strategic rămâne același. Conducerea asimetrică a unui conflict este caracterizată adesea printr-o violență particulară ridicată (nu doar împotriva obiectivelor militare, ci și a obiectivelor civile cu o brutalitate mediatică specială). Partea implicată ce duce lupta de o manieră asimetrică caută să distrugă voința celeilalte părți prin angajamente de lungă durată și, adesea, își atinge astfel obiectivele politice. Forțele armate ale statelor trebuie să respecte principiile dreptului internațional al conflictelor armate fără ca partea adversă să facă la fel în mod necesar.

Prin urmare, se poate aprecia că amenințările asimetrice au un impact semnificativ asupra securității și apărării naționale. Este vorba atât de maniera de concepere, organizare și conducere a securității și apărării naționale, cât și de adaptarea flexibilă a acestora la noile amenințări de securitate. De aici, necesitatea evaluării situației în materie de securitate și apărare naționale pentru a sesiza consecințele ce decurg din riscurile și amenințările asimetrice. În opinia noastră, printre aceste consecințe se află următoarele:

---

⁴⁶ *Conduite tactique XXI*, <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/fr/home/dokumentation/fuhrungsreglemente/taktische.parsys.16551.downloadList.83962.DownloadFile.tmp/51020f.pdf>, p. 8.

- capacitatea de a recunoaște din timp evoluțiile mediului de securitate regional și național, pentru a putea demara oportun adaptările necesare armatei, dobândește o semnificație preponderentă;

- în principiu, este vorba de a face față crizelor și conflictelor în amonte de locul lor de origine; o contribuție militară, cu acest efect, impune un mandat ONU sau OSCE;

- proliferarea crescândă a armelor de distrugere în masă ca și riscul elevat de teroare NBC necesită introducerea de noi contramăsuri și măsuri de protecție atât a forțelor armate, cât și a populației civile;

- pericolele și riscurile non-militare pot amenința bazele existențiale și să depășească mijloacele civile disponibile sau să împiedice angajamentul mijloacelor militare disponibile; formele asimetrice ale amenințării câștigă în importanță și pot pune în pericol securitatea României, de o manieră directă sau indirectă, datorită poziției sale geostrategice și geopolitice, precum și a apartenenței sale la NATO și UE;

- dependențele și interacțiunile reciproce ale societăților moderne favorizează trecerea crizelor și conflictelor de la o țară la alta, căci frontierele și distanțele în raport cu focarele de criză nu mai oferă o protecție substanțială; în acest sens, un exemplu grăitor îl constituie criza financiar-economică mondială izbucnită în 2008;

- diversitatea pericolelor și riscurilor depășește limitele între securitatea internă și externă ca și între domeniile civil și militar. Provocările de anvergură relevând politica de securitate devin o sarcină pe care decidenții politici trebuie să o conceapă de o manieră națională, dar cu implicații internaționale.

Capitolul 3

AMENINȚĂRILE HIBRIDE VERSUS SECURITATEA ȘI APĂRAREA NAȚIONALĂ

3.1. Conceptul de amenințare hibridă

Astăzi, tot mai mult, securitatea și apărarea națională se confruntă cu un nou tip de amenințări, și anume amenințările hibride.

În opinia noastră, caracterul hibrid al noilor amenințări de securitate trebuie văzut pe cel puțin două planuri:

- *organizațional*: altfel spus, apelul la amenințările hibride nu este apanajul actorilor non-statali. Dimpotrivă, și actorii statali folosesc amenințările hibride atunci când situația și condițiile o impun;

- *metodelor și mijloacelor folosite de beligeranți*; beligeranții utilizează orice metodă de luptă și orice mijloc ce le asigură atingerea obiectivelor stabilite, fie că este vorba de cel de natură convențională, fie de cele neconvenționale. De obicei, toți actorii fac acest lucru combinându-le rapid și în funcție de nevoile obținerii succesului scontat în acțiunile întreprinse.

Ideea de amenințare hibridă este formulată mai mult în legătură cu conceptualizarea unei descrieri realiste de amenințare care înfățișează cum inamici potențiali își folosesc posibilitățile pentru a contracara avantajele simetrice pentru a-și atinge obiectivele strategice. Conceptul amenințare hibridă, odată adoptat, va persista și se va extinde pe întreg spectrul războiului.

În același timp, conceptul de amenințare hibridă este un amalgam sofisticat de activități fără restricție. O amenințare hibridă este caracterizată prin conducerea descentralizată, activități militare și non-militare simultan întreprinse, combinarea tradiționalului, asimetricului, acțiunilor teroriste și metodelor criminale disruptive, condițiilor de mediu operaționale complexe, toate cu intenția de a folosi timpul și spațiul pentru a realiza decizia adecvată situației⁴⁷.

Amenințările hibride se formează și apar rapid, fructificând posibilitățile convenționale și asimetrice într-un melanj potrivit cu

⁴⁷ GLENN, *Proceedings from the 2009 Hybrid Warfare Conference*, p. 7.

vulnerabilitățile adversarului și rezultatele scontate. Totodată, combinarea mijloacelor alese coincide cu slăbiciunile și vulnerabilitățile percepute ale adversarului. În același timp, amenințările hibride pun în evidență organizarea și mijloacele actorului ce apelează la ele, căci acestea amestecă cu succes intenția strategică cu planificarea și execuția descentralizată⁴⁸. Astfel, ea diferă de insurecție și reprezintă convergența potențială de activități de amenințare într-o forță unificată. Amenințările hibride își creează sau aleg sectoarele de declanșare pentru a produce actorului vizat incapacitatea de a se închide și fixa cu ele în încleștarea decisivă.

Infuzia cu noua tehnologie, războiul informațiilor și globalizarea cresc puterea acestei abordări. Cercetarea actorilor amenințării hibride urmărește definirea conceptelor de nivel operațional a simultaneității și profunzimii acțiunii lor. Acești actori își maximizează eficacitatea prin aplicarea simultană a puterii militare și non-militare împotriva unui adversar. De altfel, actorul amenințării hibride caută să își copleșească fizic și psihologic adversarul în toate domeniile de operații, creând concurență și cereri simultane de resurse pentru a contribui la condițiile ce provoacă înfrângerea sau retragerea lui. Astfel, amenințările hibride se realizează printr-o folosire a unei sinteze fără precedent a forțelor și posibilităților convenționale, precum și a celor puțin uzuale, ca și resursele altor entități non-militare viabile acolo unde sunt disponibile.

Potrivit opiniei lui Frank Hoffman, conceptul de amenințări hibride este valid pentru că reprezintă:

- un concept ce descrie evoluția la un moment a caracterului conflictului;
- o construcție pentru ce provoacă gândirea convențională curentă și clasificările intelectuale binare ce definesc acum dezbaterile în domeniu;
- un concept ce accentuează și întărește lărgimea spectrului conflictului uman;

---

⁴⁸ Frank G. HOFFMAN, "Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars", p. 28.

- un concept ce ridică conștientizarea riscurilor potențiale și informează asupra dezbaterii continue a dispozitivului militar de amenințare⁴⁹.

În literatură există o mulțime de definiții date acestui concept de diferiți analiști și autori. Astfel, în doctrina din 2011, armata SUA definea amenințarea hibridă ca fiind „combinăția diversă și dinamică a forțelor convenționale, asimetrice, a elementelor criminale, sau o combinare a acestor forțe și elemente unificate pentru a realiza și beneficia reciproc de efectele produse”⁵⁰.

Pe de altă parte, amenințarea hibridă poate fi reprezentată ca activitatea concertată a unui adversar statal sau non-statal ce încorporează într-o manieră adaptativă și rapidă elemente diverse și dinamice ce țin de convențional, asimetric, terorism și criminalitatea organizată, precum și de mijloace non-militare, simultan, folosind întregul spectru de conflict ca o forță unificată pentru a-și atinge obiectivele.

Criticii conceptului de amenințare hibridă argumentează că această construcție este, de fapt, un simplu război asimetric pus în practică prin operațiile convenționale. Unii văd acest concept ca un subsansamblu de război asimetric și nu ca o amenințare unică într-un continuum operațional⁵¹. Unii criticii afirmă că există dovezi insuficiente pentru a susține ideea. Alții caracterizează conceptul ca un spațiu pentru mediul activităților non lineare de amenințare într-un mediu operațional sau locul de aplicabilitate al actorilor non-statali. Astfel, conflictul din 2006 între Israel și Hezbollah este exemplul de amenințare hibridă citat cel mai adesea.

„Amenințările hibride, agreate ca reprezentare la nivelul Comandamentului Aliat pentru Transformare (ACT) al NATO, se definesc în marja unei abilități a unuia sau a mai multor actori statali,

---

⁴⁹ Frank G. HOFFMAN, „Further Thoughts on Hybrid Threats”, *Small Wars Journal* (March 3, 2009), <http://smallwarsjournal.com/blog/2009/03/further-thoughts-on-hybrid-thr/>, pp. 1-2.

⁵⁰ U.S. Army, *Field Manual 3-0 Operations C-1* (GPO, Washington, DC: February 2011), pp. 1-5.

⁵¹ Brian P. FLEMING, *The Hybrid Threat Concept: Contemporary War, Military Planning and the Advent of Unrestricted Operational Art*, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ada545789>, p. 5.

sau a unui grup de actori non-statali, de a folosi un amestec de acțiuni (convenționale și neconvenționale) în spațiul de luptă și dincolo de sfera acestuia, cu efecte negative asupra ciclului decizional al adversarului, în scopul atingerii obiectivelor vizate”⁵².

Pe de altă parte, amenințările hibride sunt produsul unei mari varietăți de circumstanțe nefavorabile și de acțiuni existente, așa cum sunt terorismul, migrația, pirateria, corupția, conflictul etnic și nu numai. Amenințările hibride nu sunt exclusiv un instrument al actorilor asimetrice sau non-statali, ci se pot aplica de actori statali și non-statali în egală măsură⁵³.

Potrivit NATO, „amenințările hibride sunt cele puse de adversari, cu capacitate de a utiliza simultan mijloace convenționale și neconvenționale de o manieră adaptativă pentru a-și atinge obiectivele”⁵⁴. Adversarii NATO și ai membrilor săi sunt capabili să amenințe de o manieră hibridă fără a fi obligatoriu state, ci actori anonimi.

Dincolo de această noțiune, se constată că distincțiile tradiționale se estompează: între starea de război și pace, între combatant și necombatant, între actorii statali și actorii non-statali și între modurile de acțiune ce aparțin la ordine diferite: războiul convențional, folosirea armelor de distrugere în masă, atacurile cibernetice, terorismul sau crima organizată⁵⁵. Ignorarea acestor distincții este o caracteristică a acestor adversari hibridi, care trec de la un mod de acțiune la altul fără a clipi, când nu le folosesc simultan.

O altă opinie asupra amenințărilor hibride reiese din principalele concluzii trase de generalul Abrial privind acest fenomen⁵⁶:

- Voința de a menține capacitățile ce acoperă integralitatea spectrului operațiilor posibile. De exemplu, pot fi dezvoltate mijloacele adaptate contra-insurecției, dar nu trebuie ignorate nici

cele care vor fi necesare în alte tipuri de angajament. De asemenea, este necesară conservarea diferenței tehnologice proprii în raport cu cea a potențialilor adversari. O tendință a ultimilor ani este cea a unei democratizări a unor tehnologii de vârf. Aceasta privește statele, din care un număr crescând dispune de exemplu de capacități submarine de un alt ordin decât în trecut; dar aceasta privește și din ce în ce mai mult organizațiile non-statale. Unele dintre ele achiziționează capacități noi grație susținerii statelor – se crede, de exemplu, că o miliție din Orientul Apropiat folosește ocazional de circa 10 ani deja drone furnizate de un stat din Orientul Mijlociu. În schimb, altele deturneză folosirea mijloacelor disponibile „pe etajeră” – este vorba de componente electronice în mijloace explozive improvizate cu utilizare de Google Earth în atacuri cu rachete.

- Caracterul transversal, care nu respectă limitele tradiționale între modurile de acțiune civilă și acțiunile militare, chemat ca răspuns al unei abordări globale care unește efectele și actorii civili și militari, naționali și internaționali.

Un alt punct de vedere susține că „amenințarea hibridă este mondială”⁵⁷. În acest sens, se aduc următoarele argumente:

În vara lui 2012, s-a aflat că gherila degenerată a Forțelor Armate Revoluționare din Columbia (FARC) au intrat în afaceri cu un cartel barbar mexican: clanul Beltran-Levy. „Frontul” 30 și 48 al FARC exportă cocaină în contul acestui clan.

Gruparea columbiană numită „Rastrojos”, slăbită prin arestarea succesivă a doi din șefii săi, s-a asociat cu o altă gherilă degenerată, Armata de Eliberare Națională (AEN) în sud-vestul Columbiei, pentru a produce și exporta cocaină în direcția Venezuela.

După hibridările gherilă-entități criminale, iată cele ce implică sectele. Acestea pot fi întâlnite în Mexic. La origine, „La Familia Michoacana”, cartel de circa 1200 de bandiți specializați în droguri chimice. Specificul acestei familii: în fortul catolic Mexic, gruparea este fanatic calvinistă⁵⁸. În decembrie 2010, șeful său, Nazario Moreno Gonzales (1970-2010) numit Super-dingo este ucis de poliție.

⁵² Gabriel ANGHEL, *Particularități ale conflictelor viitoare. Amenințările hibride. Război/conflict hibrid*, http://www.mapn.ro/publicatii/1_2011.pdf, p. 58.

⁵³ Ibidem, p. 5.

⁵⁴ IMSM-0292-2010, Hybrid threats description and context, May 31, 2010.

⁵⁵ Ibidem, p. 3.

⁵⁶ Ibidem, p. 3.

⁵⁷ Xavier RAUFER, *Criminalité et terrorisme: le temps des hybrides?*, <http://www.francepresseinfos.com/2012/10/criminalite-et-terrorisme-le-temps-des.html>, p. 1.

⁵⁸ Ibidem, p. 2.

3.2. Impactul amenințărilor hibride asupra securității și apărării naționale

Amenințările hibride au un impact direct în materie de apărare și securitate națională. Aceasta dintr-o serie de motive.

Mai întâi, ele sunt generate, de regulă, de actori non-statali cum ar fi:

- miliții, gherile mutante, entități hibride populate de teroriști, fanatici, „bandiți patrioți” și militari dezertori;
- ordine ale generalilor dizidenți, seniori ai războiului, sau pur și simplu bandiți;
- entități necunoscute sau insesizabile, capabile de mutații și de schimbări de alianțe înspăimântătoare;
- grupări cu orientări diverse (religioase, etnice, ideologice, politice) care ignoră legile internaționale și inclusiv pe cele ce relevă respectul umanitar;
- organizații diferite ilegale trăind în simbioză cu economia criminală, în triunghiul narcotice - arme de război- petrol.

Apoi, amenințările hibride îmbină, într-un mod relativ aleatoriu, metode și mijloace de acțiune convenționale și neconvenționale, simetrice și asimetrice pentru a se atinge obiectivele stabilite.

Pe de altă parte, tot mai frecvent, se asistă la unirea eforturilor unor actori non-statali care anterior acționau independent, pentru a-și concentra eforturile în vederea realizării surprinderii adversarului, copleșirii fizice și psihologice a acestuia și obținerea succesului în acțiunea declanșată. Astfel, în zona Orientului Mijlociu, de exemplu, acționează entități informale, fugitive, atomizate sau impalpabile – dar nu mai puțin periculoase – tip Hezbolah, Taliban sau Fatah al-Islam. Acestea sunt apte să supraviețuiască asalturilor unui aparat militar convențional. Există țări în care, de exemplu, forțele anti-teroriste au fost constant surprinse și uimite prin rezultatul acțiunilor lor și unde forța brutală și oarbă nu a servit la nimic în învingerea adversarului.

Astăzi, prin lume, mutațiile, hibridările sunt regula constituirii actorilor non statali ad-hoc și nu mai reprezintă excepția.

În acest sens, exemplele următoare sunt edificatoare⁵⁹: gherila ce trăiește din traficuri diverse, precum cele de stupefiante; marxiști de ieri deveniți traficanți și spălători de bani negri; ex-teroriști reconverși în afaceri ilicite; paramilitari deveniți narco-traficanți; societăți militare private în serviciul cartelelor drogului; traficanți de arme în serviciul teroriștilor; secte asociate la cartelurile de droguri; escadroane ale morții ca „forțe de securitate”; afaceri legale în serviciul cartelurilor drogului; soldați ai păcii deveniți traficanți; traficanți de ființe umane active în narcotraffic; amestecuri africane (miliții-secte-bande înarmate).

În fine, amenințările hibride sunt rezultanta activității unor actori definiți prin următoarele caracteristici⁶⁰:

- *natura lor hibridă*, parte politică, parte criminală. Astfel se observă schimburi crescute între entități criminale și teroriste. De exemplu, Camorra napolitană cu ETA bască și Grupul Islamic Armat din Algeria;
- *capacitatea lor de mutație ultra-rapidă*, în funcție de banii ce se vor câștiga;
- cel mai adesea sunt *nomade, de teritorializate sau transnaționale*;
- *rupte de lumea civilizată*; de regulă, obiectivele lor sunt fie criminale, fie de ordin fanatic;
- *sunt, în general, private de sprijin din partea statului*;
- folosesc *practica extensivă a masacrului*, voința de a ucide cât mai mulți oameni posibil cu scopul de a semăna teroarea în rândul populației, de a spori neîncrederea cetățenilor în instituțiile statului cu vocație securitară.

În același timp, practicile actuale par să tindă spre o hibridizare a războiului care poate fi extinsă pe două paliere: *cel al modurilor de acțiune și cel al actorilor și alianțelor lor*⁶¹. Amenințările hibride constituie amenințări ce combină capacități convenționale, asimetrice, teroriste, de tip crimă organizată pentru a conduce acțiuni

⁵⁹ Xavier RAUFER, *Terrorisme, crime organisé: à l'horizon 2010, quels dangers, quelles menaces ?*, http://www.ihedn-rl-ar14.org/images_temporaires/XRMenaces.pdf, p. 2.

⁶⁰ Xavier RAUFER, *art. cit.*, p. 8.

⁶¹ Aymeric BONNEMAISON, Stéphane DOSSÉ, *La représentation pour penser la complexité*, http://www.defnat.com/site_fr/pdf/TRIBUNE-150910-DOSSE-BONNEMAISON.pdf, p. 2.

singulare și adesea inovatoare, putând simultan să releve simetrie și asimetrie. Este vorba mai întâi de o hibridare a modurilor de acțiune. Organizațiile de tip Gherila, terorist sau crimă organizată urmăresc să dobândească abilități, priceperi și deprinderi specifice armatelor naționale: război electronic și cibernetic, drone, artilerie sol-aer cu radare asociate. Acestea rămân în linia dreaptă a teoriei războiului revoluționar al lui Mao dar, de acum înainte, forțele armate statale caută, la rândul lor, să-și extindă capacitățile de război asimetric, cum arată declarațiile comandanților forțelor armate iraniene din 2009⁶².

Noile forme de violență solicită astfel noi forme de angajament. Pentru a răspunde acestei provocări strategice, trebuie să se țină seama de noua natură a amenințărilor, să se aleagă tipul de acțiuni ce vor permite să se combată eficace și să se doteze cu mijloacele necesare și suficiente pentru a le realiza⁶³.

În această optică, este necesar să se amintească că obiectivul strategic este de a ajunge la pace, iar câștigarea bătăliei nu constituie decât un obiectiv intermediar.

Pornind de la cele menționate despre amenințările hibride și entitățile care apelează cel mai adesea la ele, apreciem că atât securitatea națională, cât și apărarea vor fi afectate semnificativ în direcția înlăturării obiectivelor lor. Orice stat, orice țară se poate confrunta cu asemenea amenințări. Globalizarea, prin efectele pe care le-a generat, facilitează crearea condițiilor ca astfel de amenințări să se producă în orice parte a lumii. Atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 din SUA, cele din Madrid din 2004 sau cele din Londra din 2005, de exemplu, arată că și statele dezvoltate pot fi ținta amenințărilor hibride. În plus, anvergura crimei organizate transnaționale apreciem că este un argument în favoarea adoptării de către orice stat a unei strategii adecvate privind contracararea amenințărilor hibride. Totodată, planificarea strategică militară ar trebui să țină seama mai mult decât până acum de iminența producerii unor amenințări hibride și să prevadă resursele necesare întăririi securității și apărării naționale.

⁶² Aymeric BONNEMAISON, Stéphane DOSSÉ, *art. cit.*, p. 3.

⁶³ Bernard THORETTE, Marwan LAHOUD, *Technologies et défense: quels apports dans le contexte des conflits actuels*, http://www.ifri.org/.../Sem_securite_LRD_Thorett

CONCLUZII

Securitatea și apărarea națională se cer consolidate în condițiile globalizării, integrării regionale, schimbărilor demografice și a climei în lume, a diverselor crize mondiale, fenomene ce afectează deopotrivă, dar diferit, toate țările lumii.

În conflictele viitoare, nu vor fi folosite exclusiv acțiuni convenționale sau asimetrice, ci o combinație a acestora. Practic, adversarii vor folosi în mod abil combinații ale metodelor tradiționale, asimetrice și disruptive pentru a-și realiza avantajul operațional și strategic. Prin urmare, amenințările asimetrice și cele hibride vorbesc despre evoluția actorilor contemporani ai amenințării, de *necesitatea unui efort național concertat pentru a da un răspuns oportun, eficace acestor amenințări*. Totodată, apreciem că trebuie să sporească colaborarea regională a statelor pentru a-și coordona eforturile în lupta împotriva actorilor ce apelează la amenințările asimetrice și hibride pentru a-și atinge obiectivele ideologice, politice, religioase sau de altă natură.

Pe de altă parte, diversitatea și complexitatea problemelor puse de amenințările asimetrice și cele hibride dovedesc că este necesar să se meargă dincolo de răspunsurile tehnice sau sectoriale ce există actualmente. De aici, mai întâi, *necesitatea elaborării unei strategii de securitate adecvate care să facă posibilă lupta eficace împotriva amenințărilor asimetrice și hibride*, de o manieră eficace, operativă și unitară. Apoi, realizarea și implementarea unor dispozitive de luptă împotriva modurilor de acțiune asimetrice. Prin urmare, este necesară înlăturarea programelor de înzestrare a armatei cu echipamente moderne și performante utile asigurării securității și apărării naționale, inclusiv în domeniul contracarării amenințărilor asimetrice și hibride.

Totodată, este necesară *crearea unor structuri de comandă și control flexibile capabile să se adapteze tacticilor, metodelor și mijloacelor folosite de unii actori prin punerea în practică a amenințărilor asimetrice și hibride*.

Pentru România, datorită dublului său statut, de stat membru al NATO și UE, se impune *crearea capacităților umane și tehnice de a*

participa eficace, activ și responsabil la neutralizarea actorilor asimetrici și hibridi în afara teritoriului național.

Având în vedere caracterul haotic și complex al amenințărilor asimetrice și a celor hibride se impune, la nivel național, realizarea procesului de transformare a capacității de apărare în așa fel încât să *facă posibilă prevederea pericolului asimetric și hibrid* și, de ce nu, contracararea sa eficace și oportună. În acest context, un rol major revine forțelor armate care trebuie pregătite diferențiat și diversificat, pentru măsuri clasice și neconvenționale, prin care să se realizeze obiectivele referitoare la misiunile antiteroriste, contra proliferării armelor de nimicire în masă, contra insurgenței și a amenințărilor asimetrice și hibride.

Prevederea posibilității folosirii unor amenințări asimetrice și/sau hibride de unele entități, precum și adoptarea unor măsuri eficace de contracarare a punerii lor în practică impune *existența și funcționarea unei comunități naționale de informații* care să se implice activ, responsabil și eficace în cunoașterea riscurilor și amenințărilor de securitate, asimetrice și hibride, cu care un stat s-ar putea confrunta ca urmare a schimbărilor produse în mediul de securitate național, regional și internațional. Desigur, activitatea acestei comunități nu trebuie să se reducă doar la cunoaștere, ci să se extindă la transmiterea operativă a informațiilor culese despre amenințările asimetrice și hibride cu care țara s-ar putea confrunta într-o perioadă mai scurtă sau lungă de timp.

În secolul XXI, câmpul de bătălie major se găsește la intersecția spațio-temporală. *Crearea de obstacole eficace în calea procurării resurselor financiare de către actori asimetrici*, precum grupările teroriste, înseamnă să se opereze pe două dimensiuni: spațiu și timp⁶⁴:

a) lupta se dă în spațiile necontrolate de state sau de comunitatea internațională;

---

⁶⁴ Xavier RAUFER, Menaces terroristes, criminelles, hybrides, la perspective large, http://classiques.uqac.ca/contemporains/raufer_xavier/menaces_terroristes/menaces_terroristes_texte.html#Anchor-Xavier-49575, pp. 10-12.

b) lupta se dă contratimp. Entitățile periculoase, agresive, dotate cu mijloace hi-tech, au acum un avans enorm în domeniul temporal, asupra statelor care nu au posibilități să acceadă la asemenea tehnologii de vârf. O entitate teroristă sau criminală operează, astăzi, în spații situate în afara controlului statelor și/sau comunității internaționale, dispun de banii necesari procurării de mijloacelor necesare și suficiente derulării de acțiuni asimetrice și hibride împotriva adversarilor care îi împiedică să-și realizeze obiectivele urmărite.

De aici, *necesitatea concertării eforturilor la nivel regional și global pentru toți actorii care vor să lupte eficace, decisiv și constant împotriva acțiunilor generatoare e amenințări asimetrice și hibride.*

Pe de altă parte, convergența tehnicilor și modurilor de acțiune fac din ce în ce mai vagă relevanța unei dihotomii între simetrie și asimetrie. Se poate vorbi mai curând de o combinație sistematică a celor două, mai ales că hibridarea alianțelor între actori statali și non-statali permit acestor alianțe să-și regroupeze capacitățile simetrice și asimetrice. Alianța strategică între Hamas, Heybollah, Iran și Siria este arhetipul unui alt tip de hibridare. De exemplu, descurajarea iraniană față de Israel se bazează pe capacitatea aliaților săi de a deschide simultan trei fronturi împotriva acestei țări, în care două asimetrice. Aceste alianțe nu sunt ale unui nou tip ci ele fac caducă diferențierea între război mic sau mare și puțin pertinent distincția între conflict asimetric și simetric. Această realitate antrenează în mod natural o dificultate de reprezentare a forțelor. De unde necesitatea studierii profunde, cu metodologii, metode și tehnici științifice a fenomenului amenințărilor asimetrice și hibride.

BIBLIOGRAFIE

1. ***, *Asymmetric Threat to U.S. and Global Security*, http://asymmetricthreat.net/docs/asymmetric_threat_1_paper.pdf
2. ***, *Conduite tactique XXI*, <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/fr/home/dokumentation/fuhrungsreglemente/taktische.parsys.16551.downloadList.83962.DownloadFile.tmp/51020f.pdf>
3. ***, *Glosar de termeni și expresii privind angajarea operațională a forțelor*, București, Editura AISM, 2002.
4. ***, ISAF commander's counterinsurgency guidance, général (US army) Stanley A. McChrystal, august, 2009.
5. ***, *Strategia de securitate națională*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>
6. ***, *Strategia națională de apărare*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>
7. ***, *Terrorisme, crime organisé: à l'horizon 2010, quels dangers, quelles menaces ?*, http://www.ihedn-rl-ar14.org/images_temporaires/XRMenaces.pdf
8. ANGHEL, Gabriel, *Particularități ale conflictelor viitoare. Amenințările hibride. Război/conflict hibrid*, http://www.mapn.ro/publicatii/1_201.pdf
9. BALDWIN, D. A., "The Concept of Security", *Review of International Studies*, vol. 23, n° 1, 1997.
10. BALZACQ, T., «Qu'est-ce que la sécurité nationale ?», *Revue internationale et stratégique*, n° 52, hiver 2003-2004.
11. BELLACE, A.; DELBECQUE, E., « Les logiques de sécurité nationale ou les différents moyens de la puissance », în ARPAGIAN, N., DELBECQUE, E., dirs., *Pour une stratégie globale de sécurité nationale*, Paris, Dalloz, 2008.
12. BOULANIN, Vincent, *Retour sur l'adoption du concept de sécurité nationale, ou l'assimilation d'un discours de sécuritisation*, http://www.cirpes.net/IMG/_article_PDF/article_276.pdf
13. BUZAN, Barry; WÆVER, Ole; De WILDE, Jaap, *Securitatea un nou cadru de analiză*, Cluj-Napoca, Editura CA Publishing, 2011.

14. DIDIER, Simon, *Des avis complémentaires sur le renseignement*, http://www.cdef.terre.defense.gouv.fr/publications/doctrine/doctrine09/version_fr/libre_reflex/art03.pdf
15. DUȚU, Petre, *Fenomene diverse cu impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2012.
16. DUȚU, Petre, *Moralul militarilor*, București, Editura AISM, 2002.
17. FLEMING, Brian P., *The Hybrid Threat Concept: Contemporary War, Military Planning and the Advent of Unrestricted Operational Art*, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ada545789>.
18. HENRICHON, Patrick, *Protéger les forces canadiennes contre les menaces asymétriques*, <http://www.journal.forces.gc.ca/vo3/no4/doc/9-14-fra.pdf>
19. HOFFMAN, Frank G., “Further Thoughts on Hybrid Threats”, *Small Wars Journal*, March 3, 2009, <http://smallwarsjournal.com/blog/2009/03/further-thoughts-on-hybrid-thr/>
20. KOŁODZIE, Michael L., *Commentary The Asymmetric Threat*, <http://www.almc.army.mil/alog/issues/JulAug01/MS628.htm>
21. LARABA, Ahmed, *Observations générales sur la notion de défense économique*, <http://www.majliselouma.dz/.../comm%20Ahmed%20L>.
22. LASCOUMES, P.; PONCELA, P.; LENOËL, P., *Au nom de l'ordre. Une histoire politique du Code pénal*, Paris, Hachette, 1989.
23. MACLEOD, Alex; Isabelle, MASSON; David, MORIN, *Identité nationale, sécurité et la théorie des relations internationales*, <http://id.erudit.org/iderudit/008445ar>,
24. METZ, Steven, « Strategic Asymmetry », *Military Review*, vol. 81, n° 4, juillet-août 2001.
25. METZ, Steven, *La guerre asymétrique et l'avenir de l'Occident*, http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/PE_1_03_METZ.pdf
26. MOȘTOFLEI, Constantin; DUȚU, Petre, *Apărarea colectivă și apărarea națională în contextul integrării României în NATO și aderării la Uniunea Europeană*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2005.
27. ONIȘOR, Constantin, *Teoria strategiei militare*, București, AISM, 1999.
28. POULIN, Thomas, *Les guerres asymétriques: conflits d'hier et d'aujourd'hui, terrorisme et nouvelles menaces*, <http://www.grotius.fr/guerres-asymetriques/>.
29. RAUFER, Xavier, *Criminalité et terrorisme: le temps des hybrides?*, <http://www.francepresseinfos.com/2012/10/criminalite-et-terrorisme-le-temps-des.html>

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Daniela RĂPAN

Tehnoredactor: Marioara PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 13.05.2013

Hârtie: A4

Format: A5

Coli tipar: 3,75

Coli editură: 1,875

Lucrarea conține 60 pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

0162/477/2013

C. 240/2013